

UNIVERSITETSUDBYGNINGEN I DANMARK

DET TREDJE UNIVERSITET

BETÆNKNING I

AFGIVET AF DET AF UNDERVISNINGSMINISTERIET
NEDSATTE UNIVERSITETS PLAN LÆGNING SUDVALG

BETÆNKNING NR. 346

1964

Indholdsfortegnelse

	Side
Forord	5
I. Den hidtidige planlægning af universitetsudbygningen	7
II. Det lægevidenskabelige fakultet i Odense	7
III. Det hidtidige prognosegrundlag og den faktiske udvikling	8
IV. Det nuværende vurderingsgrundlag	10
A. Statistiske problemer i forbindelse med prognosearbejdet ...	10
1°. Prognoser vedrørende tilgangen og det totale antal studerende	10
2°. Arbejdsmarkedsprognoser	10
B. Det nuværende grundlag	11
V. En vurdering af de fremtidige tendenser	11
VI. Udviklingen ved de enkelte fakulteter	14
a. De hidtidige fordelingstendenser	14
b. Fordelingsmekanismen	16
c. Den fremtidige fordeling og behovet for nye fakulteter	17
d. Forberedelser med henblik på fakulteternes etablering	20
VII. Enkelstående fakulteter eller flere fakulteter på samme sted (universiteter)	20
VIII. Udvalgets indstilling	23
IX. Mindretalsudtalelse	24
X. Resumé	25

Bilag:

1. Antal 18-årige 1950-1970	27
2. Studentereksamen 1950-63	28
3. Tilgangen af nye studerende til universiteterne 1950-63	29
4. Antal indskrevne studerende ved universiteterne 1950/51 — 1963/64	30
5. Skrivelse af 28. august 1963 fra rigsbibliotekaren til ministeriet for kulturelle anliggender om bevilling til opbygning af biblioteksbestand for et tredje universitetsbibliotek	31
6. Summary in English	33

Forord

Den 29. juni 1962 tilskrev undervisningsministeren chefen for undervisningsministeriets 2. departement *Agnete Vøhtz* således:

»Ved skrivelse af 18. juni 1962 har undertegnede minister i overensstemmelse med den ved lov af 16. juni givne bemyndigelse til at godkende oprettelsen af et lægevidenskabeligt fakultet i Odense nedsat et udvalg med den opgave at overveje og til undervisningsministeriet fremkomme med indstilling om, under hvilke former og i hvilken takt dette nye fakultet mest hensigtsmæssigt etableres og udbygges.

Med folketingets vedtagelse af den nævnte lov er der ikke taget stilling til, hvor eller under hvilke former andre kommende fakulteter end det nye lægevidenskabelige fakultet bør placeres, idet det er forudsat, at dette spørgsmål gøres til genstand for behandling i et særligt udvalg.

Med henblik herpå har jeg besluttet at nedsætte et udvalg med den opgave at udarbejde en redegørelse med forslag til den fremtidige universitetsudbygning uden for de bestående to universiteter bortset fra lægefakultetet i Odense.

I udvalgets overvejelser bør foruden undervisningsmæssige, forskningsmæssige, økonomiske, landsplanmæssige og lignende faktorer også indgå kulturelle og nationale hensyn.

Under henvisning hertil skal jeg herved anmode departementschefen om at indtræde som medlem af og formand for det omhandlede udvalg, som vil være at benævne »Universitetsplanlægningsudvalget«. En liste over de personer og institutioner, som samtidig er anmodet om at indtræde i eller indstille medlemmer til udvalget, vedlægges.

Udvalget vil være bemyndiget til i fornødent omfang at inddrage særlig sagkundskab uden for den egentlige medlemskreds i sine overvejelser.

Udvalget fik i øvrigt følgende sammensætning:

Som repræsentanter for undervisningsministeriet:

Kontorchef *Vagn Jensen*.

Ekspeditionssekretær (nu kontorchef) *Bj. Bryn-skov*.

Som repræsentanter for universiteterne:

Rektor, professor, dr. polit. *Carl Iversen*, Københavns universitet.

Rektor, professor, dr. phil. *H. Bach*, Århus universitet (nu som rektor afløst af professor, dr. phil. *E. Hammershaimb*),

samt efter indstilling fra universitetsfakulteterne:

Professor, dr. phil. *E. Hammershaimb* (de teologiske fakulteter). (Nu tillige rektor for Århus universitet).

Professor, dr. jur. *Thøger Nielsen* (det rets- og statsvidenskabelige og det økonomisk-juridiske fakultet).

Professor, dr. med. *E. Lundsgaard* (de lægevidenskabelige fakulteter).

Professor, dr. phil. *Paul Diderichsen* (de filosofiske fakulteter).

Professor, dr. phil. *P. Brandt Rehberg* (de matematisk-naturvidenskabelige fakulteter).

Som repræsentant for Det økonomiske Sekretariat:

Departementschef *Erik Ib Schmidt*.

Som repræsentant for Landsplanudvalget:

Kontorchef *Vagn Rud Nielsen*.

Som repræsentant for de videnskabelige biblioteker:

Rigsbibliotekar *Palle Birkelund*.

Som personligt beskikket medlem:

Professor, dr. phil. *Jobs. Humlum*, Århus universitet.

Som særlig sagkyndig har endvidere undervisningsministeriets økonomisk-statistiske konsulent været udvalget behjælpelig med arbejdet siden september måned 1963.

Kontorchef *Brynskov* har ledet udvalgets sekretariat, hvortil i øvrigt har været knyttet sekretærene i undervisningsministeriet *Fritz Olsen* og *Ole B. Thomsen*.

Udvalget har afholdt 7 møder.

Et af udvalget til undersøgelse af mulighederne for en forbedret studentestatistisk nedsat arbejdsudvalg har afholdt 2 møder under ledelse af rektor, professor, dr. polit. *Carl Iversen*. På grundlag af udvalgets overvejelser vil der i samarbejde med undervisningsministeriets økonomisk-statistiske konsulent blive søgt indført et nyt registreringssystem for de studerende ved de højere læreanstalter fra efteråret 1964.

Til udvalgets 5. møde, den 16. oktober 1963, var indbudt repræsentanter for sådanne byer og landsdele, som i forbindelse med lovforslaget om oprettelse af et lægevidenskabeligt fakultet i Odense eller senere over for undervisningsministeriet har tilkendegivet interesse for at blive hjemsted for fremtidige universiteter. Repræsentanter for Sønderjylland (Haderslev, Åbenrå og Tønder), Ribe byråd, Ålborg byråd og Nordjyllands erhvervsråd, regionsplanudvalget for Fredericia-Kolding-Vejle-området samt Holbæk byråd har ved denne lejlighed haft lejlighed til at fremsætte deres synspunkter for udvalget.

Udvalget har i forbindelse med rigsbibliotekaren taget initiativ til, at der gennem kulturministeriet søges stillet bevilling til rådighed fra finansåret 1964—65 at regne til indkøb allerede fra dette tidspunkt af bøger og tidsskrifter til brug for det lægevidenskabelige fakultet i

Odense og for et eventuelt tredje universitet, jfr. bilag 5.

Udvalgets hidtidige overvejelser har i øvrigt i det væsentlige været koncentreret om en kortlægning af de problemer, som den videre universitetsplanlægning rejser. En række af disse problemer er af en sådan karakter, at dyberegående analyser må anses for nødvendige, inden det efter udvalgets opfattelse kan anses for forsvarligt at fremkomme med en endelig indstilling. Hertil hører også spørgsmålet om, hvilken betydning der bør tillægges de nationale hensyn ved universitetsplanlægningen. Man har imidlertid fundet det ønskeligt allerede på grundlag af de hidtil stedfundne overvejelser at fremkomme med en foreløbig indstilling vedrørende de nærmest foreliggende behov, dels fordi disse tegner sig så klart, at det efter udvalgets opfattelse vil være forsvarligt at tage stilling hertil på det foreliggende grundlag, dels fordi det efter udvalgets opfattelse stiller sig således, at disse behov utvivlsomt bør søges tilfredsstillet i forbindelse med etableringen af det lægevidenskabelige fakultet i Odense. Hertil kommer, at det for den endelige planlægning af lægefakultetet under alle omstændigheder er af afgørende betydning, at der tilvejebringes en principafklaring af, om fakultetet vil være at udbygge med yderligere fakulteter til et egentligt universitet.

I overensstemmelse hermed indstiller udvalget i den følgende betænkning, at der snarest søges udvirket beslutning om, at det allerede vedtagne lægevidenskabelige fakultet i Odense udbygges til et universitet, foreløbig omfattende yderligere et filosofisk og et naturvidenskabeligt fakultet, alt i nær tilknytning til den kommende veterinær- og landbohøjskole i Odense. Et mindretal, bestående af professor, dr. phil *Johs. Humlum*, har afgivet en særindstilling, der er optaget i betænkningens afsnit IX.

København, den 23. december 1963.

H. Bach

Palle Birkelund

Bj. Brynskov
(Leder af sekretariatet)

Paul Diderichsen

E. Hammershaimb

Johs. Humlum

Carl Iversen

Vagn Jensen

E. Lundsgaard

Thøger Nielsen

Vagn Rud Nielsen

P. Brandt Rehberg

Erik Ib Schmidt

Agnete Vøhtz
(formand)

Fritz Olsen

Ole B. Thomsen

I. Den hidtidige planlægning af universitetsudbygningen.

Et af undervisningsministeriet nedsat udvalg vedrørende universiteternes byggeprogrammer skønnede i sin betænkning (nr. 296) af oktober 1961 vedrørende universiteternes byggeprogrammer i 10-året 1961/62 til 1970/71, at antallet af universitetsstuderende omkring 1970 måtte forventes at være steget til i alt 18—20.000 studerende, svarende til ca. en fordobling af antallet i 1959-60. Tilsvarende tal lagdes til grund i den af Det økonomiske Sekretariat i januar 1962 afgivne redegørelse om Undervisningsbyggeri og Lærerbehov, 1961-1980. Den skitserede udvikling forudsås fortsat i 1970'erne som følge af det stadigt stigende antal dimitterende fra gymnasieskolen og studenterkurserne, alt forudsat at gymnasieudbygningen gennemførtes i det forudsete omfang.

Københavns universitet havde i basisåret 1959-60 ca. 7.000 indskrevne studerende, Århus universitet ca. 2.200. Såfremt aflastende foranstaltninger ikke gennemførtes, måtte man på grundlag af de nævnte forudsætninger påregne, at de to universiteter ved 10-års slutning ville have i det mindste henholdsvis 13-15.000 og 5.000 indskrevne studerende*).

Hovedformålet med begge de nævnte betænk-

ninger var at tilvejebringe en samlet oversigt især over de bygningsinvesteringer, som bl. a. på grund af det stigende studentertal måtte anses for nødvendige i de kommende år, for at man på grundlag heraf kunne fastlægge en investeringspolitik i hovedtræk for den nærmeste fremtid. Det var forudsat, at der stadig måtte foretages justeringer af de opgjorte behov, herunder af prognoserne vedrørende tilgangen af nye studerende til universiteterne, ligesom en række enkeltspørgsmål burde underkastes nærmere behandling.

I begge de nævnte betænkninger påpegedes det imidlertid, at det til et samlet antal indskrevne studerende af den foran angivne størrelsesorden svarende antal aktive studerende ville overstige de bestående universiteters optimale kapacitet, og at der derfor — jævnsides med gennemførelsen af et omfattende byggeprogram ved de to bestående universiteter — burde tilvejebringes en aflastning af disse gennem etableringen af et tredje universitet. En sådan aflastning, fremhævedes det, var i særlig grad påkrævet for de lægevidenskabelige fakulteters vedkommende.

II. Det lægevidenskabelige fakultet i Odense.

På grundlag af det ovennævnte 10-års udvalgs indstilling fremsatte undervisningsministeren i folketingsåret 1961/62 for folketinget forslag til lov om oprettelse af et lægevidenskabeligt fakultet i Odense. Det fremgik, at det ikke var ministerens hensigt hermed at tage stilling til placeringen af eventuelt andre kommende universitetsfakulteter, idet dette spørgsmål fandtes at burde underkastes nærmere overvejelse i et

særligt udvalg, som skulle afgive indstilling om retningslinierne for den fremtidige universitetsudbygning i Danmark i øvrigt. Sagen var blot for de lægevidenskabelige fakulteters vedkommende af så presserende karakter, at afgørelsen, for så vidt dem angik, ikke talte yderligere opsettelse.

I det af folketinget i anledning af lovforslaget nedsatte udvalgs betænkning udtales det herom bl. a.:

»Der er i udvalget enighed om behovet for snarlig oprettelse af et nyt lægevidenskabeligt fakultet samt om, at dette bør etableres i Odense. Der er ikke herved fra udvalgets side taget stilling til, hvor eller under hvilke former andre kommende fakulteter end de lægevidenska-

*) Der findes dog utvivlsomt ved universiteterne et ikke ubetydeligt antal studerende, der ikke deltager regelmæssigt i undervisningen, og som i det hele taget ikke kan betragtes som egentlige, aktive studerende. Omvendt er der et - dog sikkert væsentligt mindre - antal studerende, som er aktive og følger undervisningen, men af den ene eller den anden grund ikke har fået sig tilmeldt.

beige bør placeres. Man har herved forudsat, at der i overensstemmelse med undervisningsministerens oplysning snarest vil blive nedsat et udvalg med henblik på udarbejdelse af en redegørelse for universitetsudbygningen i øvrigt uden for de to bestående universiteter. Det forudsættes tillige, at der i dette udvalgs overvejelser foruden videnskabelige, forskningsmæssige, økonomiske, landsplanmæssige og lignende faktorer også indgår kulturelle og nationale hensyn.«

Forslaget, hvorefter undervisningsministeren bemyndiges til at godkende oprettelsen af et lægevidenskabeligt fakultet i Odense, ophøjedes efter folketingets tiltrædelse til lov nr. 200 af 16. juni 1962, og umiddelbart herefter, den 18. juni 1962, nedsattes af undervisningsministeren et udvalg med den opgave at overveje og fremkomme med indstilling om, under hvilke former og i hvilken takt det nye fakultet mest hensigtsmæssigt etableres og udbygges. Det pålagdes udvalget særligt at have opmærksomheden henledt på mulighederne for samarbejde med den kommende veterinær- og landbohøjskole i Odense, jfr. lov nr. 154 af 31. maj 1961 om udbygning og ombygning m. v. af Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

Det pågældende udvalg har i den forløbne

tid hovedsageligt beskæftiget sig med løsningen af de arealmæssige problemer og har i denne anledning optaget forhandlinger med det af landbrugsministeriet nedsatte planlægningsudvalg vedrørende den nye veterinær- og landbohøjskole i Odense med henblik på muligheden for tilvejebringelse af en for de to institutioner fælles helhedsløsning i areal- og bygningsmæssig henseende. For det videre arbejde med disse problemer er det imidlertid af afgørende betydning, om de areal- og bygningsmæssige dispositioner, som man nu står over for at skulle træffe, og som vil binde udviklingen en lang årrække fremover, alene skal tage sigte på det lægevidenskabelige fakultet og den kommende veterinær- og landbohøjskole, eller om planlægningen bør tilrettelægges med en udbygning med yderligere universitetsfakulteter for øje. Det pågældende udvalg (»Odenseudvalget«) har derfor henledt nærværende udvalgs opmærksomhed på den afgørende betydning, det må tillægges, at der så snart som muligt træffes en afgørelse vedrørende dette spørgsmål.

På denne baggrund har man fundet det påkrævet at søge fremskyndet mest muligt udvalgets overvejelser vedrørende behovet for oprettelsen af yderligere fakulteter i de nærmest kommende år samt om placeringen heraf.

III. Det hidtige prognosegrundlag og den faktiske udvikling.

De to i afsnit I nævnte betænkninger havde ved beregningen af den forventede tilgang af studenter til de to universiteter i tiden indtil 1970 baseret sig på faktiske oplysninger om antallet af elever i gymnasieklasserne i 1961 samt prognoser vedrørende antallet af dimitterede studenter i tiden 1965 til 1970.

Udgangspunktet var de af gymnasieskolens prognoseudvalg i indstillingen af 8. marts 1960 publicerede prognoser vedrørende antallet af dimittender fra gymnasieskolen i tiden indtil 1970. Det imødesås her, at der i 1964 ville være sket en fordobling af tallet i 1959, nemlig fra 3.300 til 7.000. I betænkning nr. 296 forudsås dette at ville føre til en fordobling i tilgangen til de to universiteter fra midten af 1960-erne (fra ca. 2.000 i 1959/60 til ca. 4.000 i 1964/65), hvilket igen ventedes at få en fordobling af det samlede antal universitetsstuderende ved udgangen af 1960-erne til følge (fra ca. 9.000 i 1959/60 til ca. 18.000).

I hvilket omfang, de citerede forventninger har vist sig at svare til den faktiske udvikling i den forløbne tid, illustreres af tabellerne 1 og 2.

*Tabel 1.
Antallet af dimittender jra gymnasieskolen ¹⁾.*

	Gymnasiesk. progn. udv. ²⁾	Faktiske tal	Revideret prognose ³⁾
1959	3.300	3.300	
1960	3.800	3.784	
1961	4.800	4.754	
1962	5.600	5.576	
1963	6.400	6.170	
1964	7.000		6.800
1965	7.600		7.500
1966	7.600		7.300

¹⁾ Her og i det følgende er bortset fra dimittender fra studenterkurser o. lign., der gennemsnitlig andrager 700-800 årligt.

²⁾ Udvalgets alternativ II, jfr. side 5 i indstillingen af 8. marts 1960.

³⁾ Frafaldsprocenten er sat = 13.

På grundlag af de nu kendte tilmeldingstal til de tre gymnasieklasser i skoleåret 1963-64 har undervisningsministeriets økonomisk-statistiske

konsulent revideret prognosen vedrørende antallet af dimittender fra gymnasieskolen, som vist i tabel 1, kolonne 3. Man har her også foretaget korrektion for en i de sidste år indtruffen stigning i frafaldsprocenten.

Det mest bemærkelsesværdige i denne tabel er det forventede fald i dimittendtal for 1966, som er en følge af det registrerede fald i antallet af tilmeldinger til 1. g. klasserne i 1963. Nedgangens relative omfang fremgår af tilmeldingstallene til 1. g. klasserne i gymnasieskolerne for tiden 1960 til 1963:

1960.....	7.147
1961.....	7.894
1962.....	8.763
1963.....	8.438

Det er naturligvis af afgørende betydning for den fortsatte planlægning, om den registrerede nedgang er en engangsforeteelse eller betegner en mere varig afsvækkelse af de hidtidige ekspansionstendenser. Besvarelsen heraf afhænger af, hvad der må antages at ligge til grund for nedgangen i 1963.

Det har i det hidtidige prognosearbejde hele tiden været forudset, at der i anden halvdel af 1960-erne ville vise sig en vis stagnation i tilgangen af nye studenter. Dette hænger sammen med, at der ifølge befolkningsstatistikken i 1963 indtræder et fald i antallet af 16-17-årige, - den årgang, der går ind i 1. g. klasserne (jfr. bilag 1). Samtidig har man dog forventet denne tendens så vidt neutraliseret af en fortsat stigning i den andel af hver årgang, som søger en gymnasieuddannelse, at der ikke påregnedes nogen nedgang af betydning i de absolutte dimittendtal efter 1965.

I og for sig er der intet, der modsiger, at den i 1963 registrerede nedgang i tilmeldingerne til 1. g. klasserne kan være et udslag af de mindre talrige årgange. Når der alligevel består usikkerhed herom, skyldes det, at det netop i 1963 er første gang, der er sket overgang fra 2. real under den nye skoleordning til gymnasieskolen, og det kan ikke udelukkes, at et større antal elever end hidtil har valgt at tage realeksamen inden overgangen til gymnasiet. Det endelige vidnesbyrd om, hvilket af de nævnte forhold, der har størst betydning, vil først tilmeldingstallene i de nærmest følgende år kunne afgive.

Den andel af de 18-årige, som tog studentereksamen fra gymnasieskolen, steg støt i årene 1951 til 1960 fra 4,1 % til 5,8 %. Fra 1960 til

1963 steg den yderligere til 7,3 % og ventes i 1966 — det år, hvor de nuværende 1. g.ere dimitteres - at nå op på 8,5 %. Med det kendskab, man nu har til den fremtidige gymnasieudbygning, skønnes i 1970 12-14 % af alle 18-årige *) at ville bestå studentereksamen fra gymnasieskolen, svarende til et dimittendtal på mellem 8.700 og 10.200. Nogen varig nedgang i de absolutte tal forekommer således ikke sandsyn-

*Tabel 2.
Tilgang og samlet antal af universitets-
studerende.*

	Tilgang		Samlet antal	
	10-års udv.s. prognose	Faktiske tal	10-års udv.s. prognose	Faktiske tal (afrundede)
1959	ca. 2.000	2.081	9.000	9.000
1960		2.536		
1961		3.250		
1962		3.997		14.500
1963		4.557 ¹⁾		17.300 ¹⁾
1964	ca. 4.000			
1965				
1970			18.000	

¹⁾ Tallene er incl. de til antallet af »efterimmatriculerede« i 1962-63 svarende tillægstal.

Den forholdsvis gode overensstemmelse mellem prognose og virkelighed, som tabel 1 dokumenterer, for så vidt angår dimittenderne fra gymnasieskolen, går ikke igen i tabel 2, der illustrerer 10-års udvalgets forventninger konfronteret med virkeligheden. På trods af, at man støtter sig til prognosen i tabel 1, som endda er noget overestimeret, viser det sig, at bedømmelsen af ekspansionen i tilgangen til universiteterne absolut ligger i underkanten af den faktiske udvikling. Den fordobling af tilgangstallene, som forventedes at ville indtræde i 1964, nåedes næsten i 1962, og med hensyn til totalbestanden nærmer man sig allerede i 1963 stærkt det mål, som først forventedes nået omkring 1970. Det er iøjnefaldende, at de faktorer, der bestemmer overgangen fra gymnasium til universitet og studieforløbet ved universiteterne, virker på en anden måde, end man hidtil har forudsat ved udarbejdelsen af prognoserne. For disse forhold vil der yderligere blive gjort rede i det følgende afsnit.

*) I Sverige steg andelen af 20-årige, som bestod studentereksamen, fra 10 % i 1957 til 13,7 % i 1963. I tiden indtil 1970 forventes en yderligere stigning til 21,7 %. (Proposition nr. 172 år 1963).

I Norge påregnes tilsvarende en stigning fra 11,3 % i 1960 til ca. 21 % i 1970 (St. meld. nr. 91 (1961-62)).

IV. Det nuværende vurderingsgrundlag.

A. Statistiske problemer i forbindelse med prognosearbejdet.

1°. Prognoser vedrørende tilgangen og det totale antal studerende.

Som det vil være fremgået af det foregående afsnit, har den faktiske tilgang og totalbestanden af universitetsstuderende i de seneste år oversteget de hidtil anvendte prognoser.

Dette forhold bør i og for sig ikke overraske, når man erindrer sig det formål, prognoserne har skullet tjene. 10-års udvalget havde i første række til opgave at vurdere de fra universiteterne indkomne forslag til et byggeprogram for tiden indtil 1970, og i bedømmelsen af disses rimelighed indgik de nævnte prognoser som dokumentation for, at det af udvalget fremsatte forslag i hvert fald ikke var overdimensioneret, når hensås til de kommende års studentertilstrømning. Man udviste derfor bevidst den største forsigtighed ved valget af de forudsætninger, som indgik i beregningerne. Der blev derimod ikke af udvalget gjort noget forsøg på at opstille prognoser til beskrivelse af udviklingens nøjagtige forløb år for år i den betragtede periode, alene af den grund, at sådanne ikke var nødvendige for udvalgets overvejelser.

10-års udvalget søgte heller ikke at nå frem til en vurdering af fordelingen af den fremtidige tilgang på enkelte fakulteter, men har ud fra de begrænsede, særlige formål, udvalgets overvejelser skulle tjene, baseret sine indstillinger på en foreløbig forudsætning om en fordobling også af det samlede antal studerende ved hvert af fakulteterne. Udvalget har dog udtrykkeligt påpeget, at der forelå behov for yderligere detailanalyser, i særdeleshed når de mest påtrængende investeringsbehov var tilgodeset.

Udarbejdelsen af sådanne mere nøjagtige og specialiserede prognoser er imidlertid behæftet med praktiske vanskeligheder, der endnu i dag stiller sig hindrende i vejen for tilvejebringelsen af holdbare forudsigelser i detalier af den fremtidige udvikling. Man er således endnu ikke i besiddelse af et fuldt tilstrækkeligt kendskab til de faktorer, som regulerer tilgangen til universiteterne, studieforløbet, studietiden og frafaldet - alle faktorer af betydning for totalbestandens størrelse. Dette hænger til dels sammen med den hidtidige universitetsstatistik's ufuldkommenheder.

Man står derfor i dag stadig i den situation,

at der ikke forefindes nøjere gennemarbejdet statistisk grundmateriale til belysning af den fremtidige udvikling af tilgangen til de to universiteter og end mindre til de enkelte fakulteter.

Da det af de anførte grunde endvidere må anses for mindre rimeligt at søge udarbejdet nye prognoser efter de hidtidige metoder og på grundlag af det nu til rådighed stående statistiske materiale, har udvalget foranlediget spørgsmålet om gennemførelse af en nyordning af universiteternes registreringssystem med henblik på tilvejebringelsen af en forbedret permanent studentestatistik taget op til overvejelse i en mindre arbejdsgruppe af særligt sagkyndige. Overvejelserne herom vil i samarbejde med undervisningsministeriets økonomisk-statistiske konsulent blive fortsat med henblik på indførelsen af et nyt registreringssystem ved de højere læreanstalter fra efteråret 1964 at regne.

2°. Arbejdsmarkedsprogner.

I de senere år har en anden faktor vundet stigende betydning for planlægningen af uddannelsesapparatets dimensionering og er på grund af sin nære sammenhæng med tilgangsprognoserne indgået på lige fod med disse i overvejelserne vedrørende universitetsudbygningen, nemlig prognoser vedrørende arbejdsmarkedets efterspørgsel på akademisk uddannet arbejdskraft. I andre lande med hastigt skiftende udviklingstendenser på arbejdsmarkedet har man lagt et betydeligt arbejde i udviklingen af brugbare metoder for udarbejdelsen af sådanne prognoser, og på basis heraf foreligger allerede udfærdiget adskillige udenlandske prognosearbejder vedrørende enkelte fagområder.

Der kunne synes at være en åbenbar forskel på, om man dimensionerer universiteternes undervisningskapacitet ud fra tilgangsprognoser eller ud fra hensynet til arbejdsmarkedets behov. Forskellen er dog formentlig på lidt længere sigt mere tilsyneladende end reel, idet tilgangen og efterspørgslen står i et nært indbyrdes afhængighedsforhold. De unge vil formentlig i deres valg i høj grad lade sig påvirke af udsigterne vedrørende den fremtidige beskæftigelsessituation på akademikernes arbejdsmarked. For at vurdere tilgangen synes man derfor under alle omstændigheder nødsaget til at danne sig en opfattelse vedrørende efterspørgselstendenserne på arbejdsmarkedet.

Udarbejdelsen af prognoser vedrørende akademikermarkedet — som formentlig for arbejdsmarkedet som helhed — har imidlertid hidtil været et ikke særligt opdyrket område her i landet. Selv om man kan nære skepsis over for mulighederne for at nå frem til forudsigelser, der på længere sigt holder stik i enkeltheder, er prognoserne dog et værdifuldt arbejdsredskab ved bestræbelserne for at basere en planlægning på de mest objektive og rationelle kriterier.

Udvalget skal derfor — også med henblik på overvejelserne vedrørende oprettelsen af yderligere universiteter — *opfordre undervisningsministeriet til at foranledige, at et arbejde med tilvejebringelsen af sådanne prognoser tages op snarest muligt.*

B. Det nuværende grundlag.

Det forhold, at man savner det nævnte materiale, medfører imidlertid ikke, at man i sine overvejelser står på bar bund, således at dispositioner vedrørende den nærmest kommende udbygningsfase ikke behøver at blive truffet i blinde. Som det vil være fremgået af det foregående, har situationen på tilgangssiden ved de

to universiteter nu udviklet sig således, at en afgørelse vedrørende i hvert fald visse hovedtræk af den fremtidige udbygning ikke vil kunne opsættes yderligere. De hidtidige prognoser har vel ikke absolut set stemt overens med den faktiske udvikling; men den tendens, de angav for den belyste periode, er dog afgjort blevet bekræftet. Der forudsås en kraftig ekspansion i antallet af universitetsstuderende i løbet af 1960-erne; og dette er blevet klart bekræftet. På grundlag af vor viden om den faktiske udvikling i de seneste år, sammenholdt med den øjeblikkelige situation ved universiteterne, er det på samme måde muligt i dag at danne sig et sådant begreb om *tendenserne* i den nærmeste fremtids udvikling, at afgørelser vedrørende hovedlinierne i udbygningen vil kunne træffes på et efter udvalgets opfattelse forsvarligt grundlag. Disse afgørelser vedrører i første række fastlæggelsen af de mål, hvortil de bestående to universiteter bør udbygges, samt spørgsmålet om hvilke nye fakulteter, der må forudses først at ville komme på tale, i fald det anses for nødvendigt, at sådanne oprettes til aflastning af de bestående.

V. En vurdering af de fremtidige tendenser.

De to i indledningen nævnte betænkninger bygger som dér nævnt på den forudsætning, at antallet af studerende ved de to universiteter i løbet af 1960'erne vil fordobles, således at Københavns universitet ved udgangen af perioden skulle omfatte 13.000-15.000 og Århus universitet ca. 5.000 indskrevne studerende. For Århus universitets vedkommende svarer dette antal til den størrelse, som man fra universitetets side hidtil har betragtet som den mest hensigtsmæssige undervisningsenhed. For Københavns universitet er der alene tale om det antal, man har ment at måtte indstille sig på at skaffe plads til, hvis ingen aflastning finder sted inden periodens udløb, og under forudsætning af, at den frie tilgang til studierne opretholdes.

En afklaring af, til hvilken størrelse de to bestående universiteter skal udbygges, har igennem længere tid trængt sig på, idet en række vigtige afgørelser beror på den konkrete stillingtagen hertil. En afklaring er således påkrævet snarest muligt både af hensyn til de dispositioner, som skal træffes med hensyn til de to uni-

versiteters udbygning, og med henblik på spørgsmålet om behovet for etablering af aflastende fakulteter.

Det er imidlertid ikke helt let at fastsætte den maksimale kapacitet for et universitet. På den ene side taler hensynet til sikringen af en rationel udnyttelse af lærer- og forskerstab, biblioteker, laboratorier og apparater samt ønsket om at tilvejebringe et frugtbart universitetsmiljø imod etableringen af for små uddannelsesenheder. På den anden side taler en række forhold imod udbygningen af universiteter til meget store institutioner; det vil vanskeliggøre både kontakten mellem lærere og studerende og professorernes mulighed for at lede forskningsarbejdet ved de meget store institutter, der i så fald må etableres; hensyn må også tages til boligspørgsmålet og til de arealmæssige muligheder for fortsat udbygning samt ønsket om at bevare et universitet som en enhed i mere end formel forstand. Det kan i denne forbindelse også nævnes, at det selvstyre, der er af så vital betydning for universiteternes trivsel, forudsæt-

ter, at de kollegiale forsamlinger - først og fremmest fakulteterne -, som er et vigtigt led her, ikke bliver for store.

Af tilsvarende grunde må der være en vis minimal og maksimal størrelse for de enkelte fakulteter.

De forsøg, som har været gjort på at omsætte sådanne overvejelser til idealnormer for et universitets størrelse, yder imidlertid kun i begrænset omfang bidrag til løsningen af spørgsmålet om den mest hensigtsmæssige udbygningsgrænse for de bestående to danske universiteter. Allerede deres placering inde i to snart helt udbyggede og samtidigt voksende bysamfund sætter en naturlig grænse for mulighederne for deres fortsatte vækst.

Det kan for Københavns universitets vedkommende blot konstateres, at den optimale grænse, som fremgår af de ovenfor nævnte hensyn, allerede er mærkbart overskredet, og at Århus universitet næppe bør udbygges til mere end 5—7.000 indskrevne studerende.

Spørgsmålet om universiteternes maksimale størrelse berører imidlertid et andet og på mange måder ømtåleligt problem. I samme øjeblik der fastsættes en norm som øverste grænse for universiteternes vækst, nødes man til også at tage stilling til, hvad der skal ske, i fald et større antal studerende melder sig end herved forudsat; og hermed er man inde i problemerne omkring *indførelse af adgangsbegrænsning*. Medens man ved næsten alle andre højere læreanstalter i Danmark har indført adgangsbegrænsning på grundlag af et forud fastsat antal studiepladser, har universiteterne stedse håndhævet princippet om fri adgang for enhver til at blive indskrevet som studerende, når blot de grundlæggende betingelser med hensyn til foruddannelse og vandel m. v. er opfyldt.

Princippet om den frie adgang for alle kvalificerede til studierne er ikke alene en dybt rod-fæstet tradition ved universiteterne. Såvel fra de fleste universitetsfolks side som i vide kredse uden for universiteterne opfattes den frie adgang som noget fundamentalt i et demokratisk samfund og som en væsentlig forudsætning for universiteternes funktion i kulturlivet.

Hertil kommer imidlertid vanskeligheden ved at udfinde egnede kriterier, der kan lægges til grund ved afgørelsen af, hvilke ansøgere der bør optages under en ordning med adgangsbegrænsning.

Ved de læreanstalter, hvor adgangsbegrænsning praktiseres, lægges normalt studentereksa-

mensresultatet til grund; men der er enighed om, at dette har flere uønskede virkninger. Svarer således en læreanstalts kapacitet ikke til det samfundsmæssige behov for uddannet personel af den pågældende kategori, vil forholdene på arbejdsmarkedet kunne føre til en økonomisk fortrinsstilling for vedkommende akademiker-gruppe, hvilket kan skabe et yderligere pres på de pågældende uddannelsesinstitutioner, således at den krævede kvotient til studentereksamen drives yderligere i vejret. For den enkelte student betyder dette, at han kan afvises fra et studium, uden at det er begrundet i manglende egnethed for det studium, som han har lyst til; og for uddannelsessystemet som helhed, at visse læreanstalter vil kunne tiltrække de unge af hvert års studenterkuld, som har opnået de bedste eksamensresultater, medens resten overlades til de uddannelsesinstitutioner (universiteterne), hvor adgangen endnu er fri. Indfører man samme praksis ved universiteterne eller enkelte af disses fakulteter, vil det på tilsvarende måde kunne føre til betydelige kvalitetsforskelle i studentermaterialet ved de enkelte fakulteter og universiteter.

Fremfor at indføre adgangsbegrænsning ved universiteterne er der således meget, der taler for snarere at søge de bestående begrænsninger i tilgangen til en række andre højere uddannelser afviklet eller i hvert fald i væsentlig grad lempet, en målsætning, som i princippet også indgår i planlægningen af den fremtidige ingeniøruddannelse. Det må anses for givet, at presset på universiteterne ville lettes, hvis sådanne udvidelser af de hidtil »lukkede studieretninger«s kapacitet kunne gennemføres. Det kan således konstateres, at medens de to universiteter i 1950'erne modtog ca. 66 % af samtlige ved de højere uddannelsesinstitutioner nyindskrevne studerende, var tallet i 1962-63 vokset til ca. 77 %. Det må imidlertid erkendes, at en fuldstændig gennemførelse af princippet om fri adgang til *alle højere læreanstalter* næppe kan realiseres inden for et overskueligt åremål. Såfremt man alligevel ønsker at opretholde den frie adgang til *universiteterne*, må konsekvensen være, at der tilvejebringes en sådan undervisningskapacitet, at det vil være muligt at give alle, der melder sig, en forsvarlig uddannelse.

En sådan udvidelse af kapaciteten kan ske enten ved udbygning af de to eksisterende universiteter eller ved etablering af nye universiteter.

Som det fremgår af den i afsnit I omtalte betænkning om universiteternes byggeprogrammer

i 1 O-året 1961/62 til 1970/71, vil det under alle omstændigheder kræve en betydelig udbygning af de bestående universiteter at bringe dem på højde med tidens forsknings- og undervisningsmæssige krav. Men da det efter udvalgets opfattelse vil være uønskeligt, at der foretages en sådan yderligere udbygning af disse universiteter, at de sættes i stand til at modtage hele den tilgang, der må forventes i de næste 10—20 år, bliver konsekvensen, at man, hvis den frie adgang til universitetsstudieme skal opretholdes, snarest muligt må skride til oprettelse af et tredje universitet, og at det ingenlunde er for tidligt at overveje, hvornår det vil blive nødvendigt også at etablere et fjerde universitet.

Dermed har man imidlertid ikke løst hele problemet om bevarelse af den frie adgang til universiteterne.

Siden oprettelsen af Århus universitet i 1928 har det ganske vist vist sig, at dette universitet bl. a. i kraft af sit naturlige opland har haft en sådan tiltrækningskraft, at tilgangen til de to universiteter indtil for få år siden uden indgreb har fordelt sig på en stort set tilfredsstillende måde. Det er ikke utænkeligt, at det efter oprettelsen af et tredje universitet kan udvikle sig på samme måde. Men sikker på, at det vil gå således, kan man ikke være.

Det vil derfor eventuelt kunne blive nødvendigt at regulere tilgangen til det enkelte universitet. Spørgsmålet bliver vel navnlig, om oprettelse af et tredje universitet uden sådanne indgreb vil betyde en tilstrækkelig aflastning af tilgangen til Københavns universitet — særlig i de første år, hvor det nye universitet ikke vil være fuldt udbygget og konsolideret.

Det må vel også erkendes, at den afgørende værdi af »fri adgang« til universitetsundervisningen navnlig beror på, at der gives enhver mulighed for at søge den uddannelse, han eller hun ønsker og har evner til. Derimod er det mindre afgørende, om der består en tilsvarende frihed til også selv at vælge *studiested*. Skal de to modstridende hensyn - hensynet til princippet om den frie adgang og hensynet til universiteternes optimale kapacitet - forliges, kan det derfor ske ved fastsættelse af en »lokal adgangsbegrænsning« i tilfælde, hvor søgningen overstiger kapaciteten, *men* der må samtidig hermed etableres nye fakulteter andre steder i landet, hvortil det eventuelt overskydende antal studerende kan henvises. Det skulle efter udvalgets opfattelse ikke volde uoverstigelige problemer at fastsætte hensigtsmæssige kriterier for en så-

dan fordeling, men man har ikke ment på nuværende tidspunkt at burde gå nærmere ind på dette spørgsmål, som vil indtage en central placering i udvalgets fortsatte overvejelser.

Selv om man allerede nu træffer beslutning om oprettelse af et tredje universitet og fortsætter udbygningen af de bestående universiteter, er det dernæst ingenlunde givet, at dette vil kunne ske i et sådant *tempo*, at man helt kan undgå inden for visse fag *midlertidigt* på en eller anden måde at begrænse tilgangen. Man må her holde sig for øje, at det ikke er tilstrækkeligt, at de fornødne bevillinger gives. Der vil tillige være en række arealproblemer, som må løses, ligesom projektering og gennemførelse af de nødvendige byggearbejder både af rent tekniske grunde, og fordi de må indpasses i de samlede programmer for offentligt byggeri, kan tage en rum tid. Og endelig kan det tage endnu længere tid, før det fornødne antal fuldt uddannede og kvalificerede forskere og lærere vil være til rådighed.

En sådan midlertidig adgangsbegrænsning kan navnlig komme på tale inden for de særligt plads-, lærer- og apparaturkrævende fakulteter, som f. eks. de læge- og naturvidenskabelige; i de lande, hvor forholdene har tvunget universitetsmyndighederne til at indføre modifikationer i den frie tilgang, er det da også hovedsagelig disse studieretninger, restriktionerne har taget sigte på. Men de seneste års stærkt stigende tilgang til de filosofiske fakulteter - i forbindelse med gennemførelsen af nye studieordninger, der bl. a. forudsætter en stærkt intensiveret undervisning på mindre hold og i tilslutning hertil ansættelsen af et betydeligt antal amanuenser m. v. - har medført, at en begrænsning kan blive nødvendig også for disse fakulteters vedkommende.

Under forudsætning af, at beskæftigelsessituationen på de universitetsuddannedes arbejdsmarked i de nærmeste år ikke ændrer sig afgørende, at der ikke finder betydelige udvidelser af kapaciteten sted — ud over de i dag planlagte -- ved de nu lukkede læreanstalter, og at der heller ikke etableres attraktive studiealternativer uden for universiteterne i de første år, må man derfor indstille sig på, at en stadigt voksende andel af de kommende årgange af studenter vil søge en universitetsuddannelse, samtidig med at studenterårgangene som nævnt absolut set forventes at vokse betydeligt.

Udvalget ønsker i denne forbindelse at fremdrage yderligere et forhold, som må antages i

fremtiden at ville stille betydeligt forøgede krav til universiteternes samlede undervisningskapacitet, nemlig den systematiske efteruddannelse af kandidater, for hvilken der med videnskabens hastige udvikling og den stadigt stigende specialisering må forudses at blive et meget be-

tydeligt behov, ikke mindst inden for de lægevidenskabelige og naturvidenskabelige discipliner.

På dette grundlag må udvalget konstatere, at der allerede nu er behov for et tredje universitet til aflastning af de bestående.

VI. Udviklingen ved de enkelte fakulteter.

Med konstateringen i det foregående af behovet for oprettelsen af et tredje universitet er ikke taget stilling til, hvor mange og hvilke fakulteter et sådant bør omfatte. Undersøgelsen har hidtil alene taget henblik på udviklingen for så vidt angår totaltilgangen til universiteterne, således at der endnu resterer en vurdering af tilstrømningen til de enkelte fakulteter.

a. De hidtidige fordelingstendenser.

De hidtil udarbejdede prognoser har, som det ovenfor er blevet nævnt, i det væsentlige begrænset sig til forudsigelser vedrørende totaltilgangen, idet detaljerede prognoser for de enkelte fakulteter forudsætter tilstedeværelsen af en række oplysninger, som det endnu ikke har været muligt at komme i besiddelse af.

Dette forhindrer dog ikke, at man på grundlag af den hidtidige udvikling og et kendskab til nogle af de faktorer, som indgår i fordelingsprocessen, vil kunne opstille anvendelige hypoteser om væsentlige *relative træk* af udviklingen i de allernærmeste år, på basis af hvilke dispositioner vedrørende universitetsudbygningens nærmest følgende fase med tilstrækkelig sikkerhed skulle kunne træffes.

I figur 1 er grafisk fremstillet udviklingen i tilgangstillene fordelt på fakulteterne i tiden 1950 til 1963 *). Af kurven ses det, at tilstrømningen til samtlige fakulteter indtil slutningen af 50-erne har været relativt jævn. Kun de naturvidenskabelige fakulteter oplever en kraftig tilstrømning allerede i 1956, hvilket star i forbindelse med dels den da indledte offentlige kampagne for de teknisk-naturvidenskabelige studieretninger, dels oprettelsen af fakultetet i Århus. Fra 1959 sætter imidlertid alle fakulteter — med undtagelse af de teologiske - ind med en voldsom ekspansion, der for de filosofiske fakulteters vedkommende hurtigt antager eksplosionsagtig karakter.

*) 1963-tallene er inkl. et til antallet af »efterimmatrikulerede« i 1962-63 svarende tillægstal.

For at få et grafisk udtryk for den relative vækst ved de enkelte fakulteter har man i figur 2 vist udviklingen logaritmisk. Herved opnås, at samme kurvehældning overalt i diagrammet svarer til samme procentvise vækst eller fald i studentertilgangen.

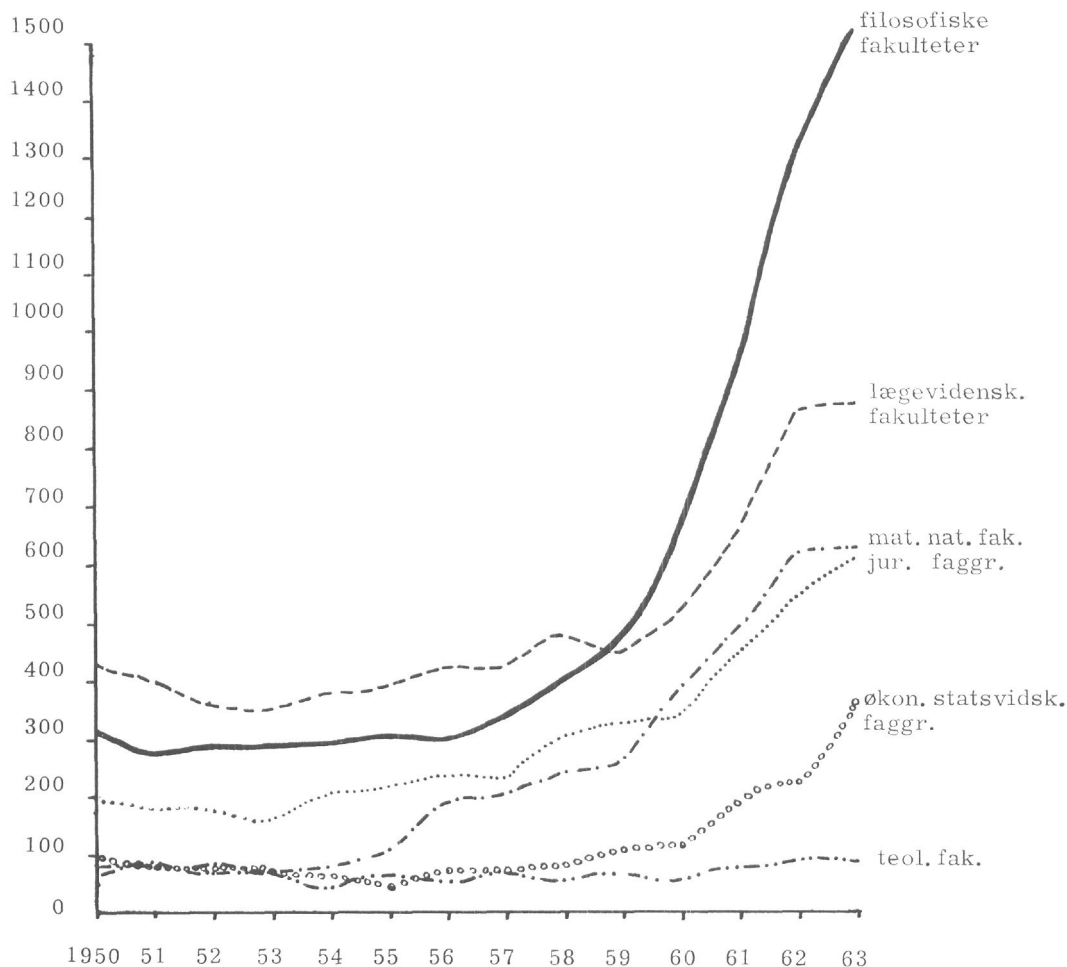
For at få klarlagt forskydningerne i strømmens fordeling på fakulteter har man endelig i den nedenstående tabel 3 illustreret den procentuelle andel af totaltilgangen, som hvert af fakulteterne har aftaget i de år, hvor ekspansionen har været kraftigst. Det ses her, at udviklingen i denne henseende har været forholdsvis stabil; der har - når bortses fra den nedennævnte undtagelse - været svingninger på indtil 3 %, men ikke tale om noget markant skred i studentermassens fordeling. Trækker man linien tilbage til 1950/51, er tendensen stort set den samme, blot at de naturvidenskabelige fakulteters andel er steget fra 5 % i dette år til 12 % i 1959, og at det lægevidenskabelige fakultets andel er faldet fra 27 % til 21 % i samme tidsrum.

Tabel 3.

Den procentvise fordeling på fakulteter af samtlige nyimmatrikulerede ved universiteterne i tiden 1959-63.

	1959 60	1960 61	1961/62	1962 63	1963/64
Lægevidenskabelige fakultet .	21 %	20 %	20 %	21 %	19 %
Filosofiske fakultet	22 %	25 %	28 %	33 %	33 %
Naturvidenskabelige fakultet .	12 %	15 %	15 %	15 %	14 %
Juridiske faggruppe	16 %	13 %	13 %	13 %	13 %
Økonomiskstatsvidensk. faggruppe	5 %	5 %	6 %	6 %	8 %
Teologiske fakultet	3 %	2 %	2 %	2 %	2 %
Ikke-valgt studiefag	21 %	20 %	16 %	10 %	11 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Antal studenter

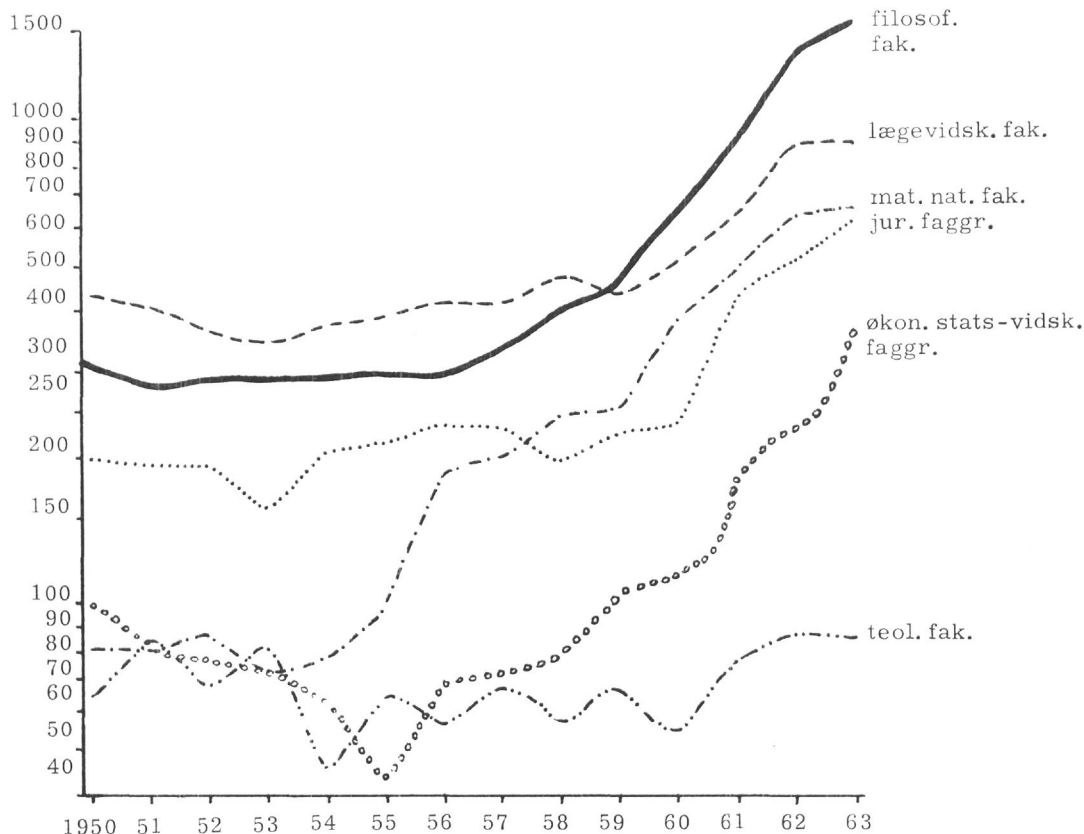
Figur 1. Antal nyimmatrikulerede ved de enkelte fakulteter (begge universiteter) i tiden 1950-63. Aritmetisk kurve.

Alene de filosofiske fakulteter danner en klar undtagelse. I tiden 1959/60-1963/64 har de måttet aftage en stadigt voksende andel af samtlige nyindskrevne. Fra 22 % i 1959/60 er tallet for disse fakulteters vedkommende vokset til 33 % 4 år senere. Der er her tale om et egentligt skred i fordelingen; og som det videre ses af tabellen er der i samme periode sket et fald af tilsvarende størrelse i den andel af studerende, der ikke har valgt studiefag, d.v.s. hovedsagelig sådanne, der alene forbereder sig til den filosofiske prøve. Der forefindes ikke tilstrækkeligt dokumentarisk materiale til på dette grundlag at slutte en sammenhæng imellem dis-

se to bevægelser. Men det er muligt, at Ungdommens uddannelsesfond bl. a. har haft den virkning, at et større antal end hidtil fra begyndelsen af studiet tilmeldte sig de enkelte fakulteter — og her måske især det filosofiske — i stedet for at tilmelde sig som »ikke-valgt studiefag«, idet indtegnning som fagstuderende ved et fakultet er en betingelse for tildeling af støtte fra fonden.

Sammenfattende kan det på dette grundlag konstateres, at alle fakulteter, med undtagelse af de teologiske, i de sidste år har været udsat for en tilgang, som i absolutte tal har været usædvanlig voldsom. Situationen synes især kritisk

Antal studerende.

Figur 2. Antal nyimmatrikulerede ved de enkelte fakulteter (begge universiteter) i tiden 1950-63.
Logaritmisk kurve.

for de filosofiske fakulteter, som foruden andel i den absolutte forøgelse tillige har måttet af- tage en relativt større andel af totaltilgangen. Den er tillige meget kritisk for de fakulteter, hvis kapacitet i særlig grad er bundet til labora- toriepladser og apparatur, d.v.s. de naturviden- skabelige og de lægevidenskabelige.

b. Fordelingsmekanismen.

Mange faktorer samvirker ved bestemmelsen af den videre udvikling af disse tendenser i de kommende år. Ovenfor har udvalget udtalt, at der, for så vidt angår udviklingen i totaltilgan- gen til universiteterne, ikke i de nærmest føl- gende år kan forventes afgørende ændringer i de hidtidige tendenser. Det er imidlertid ingen-

lunde sikkert, at også de seneste års fordeling på de enkelte fakulteter vil forholde sig kon- stant i samme periode. Et skøn over de frem- tidige tendenser på dette felt må nødvendigvis hvile på et betydeligt mere usikkert grundlag, end når talen er om totaltilgangen, men er nød- vendigt, for at man kan danne sig et overblik over, hvilke fakulteter der først vil tiltrænge af- lastning i form af et nyt universitet.

I det følgende skal derfor forsøges fremdra- get nogle af de faktorer, som må antages at virke ind på totaltilgangens fordeling på enkelte stu- dieretninger, hvorefter der i det følgende afsnit skal forsøges en bedømmelse af det sandsynlige forløb i de nærmest kommende år.

En undersøgelse af tilgangens fordeling over

et længere åremål vil vise en vis sammenhæng mellem forholdene på arbejdsmarkedet og tilgangen til de enkelte fakulteter. Den voldsomme tilgang til de filosofiske fakulteter i de seneste år hænger således formentlig i et vist omfang sammen med de forbedrede beskæftigelsesmuligheder og vilkår for cand. mag. er både i og uden for gymnasieskolen. Omvendt viste før og omkring 1950 tilgangen til de juridiske fakulteter en faldende tendens, sandsynligvis i forbindelse med den vanskelige beskæftigelsessituation for jurister i disse år.

Opstår der tendenser til overproduktion inden for et enkelt fagområde, og giver dette sig udtryk i en faldende tilgang til det pågældende fakultet, får det indflydelse på totalfordelingen, hvis struktur vil kunne forrykkes. Ved nærmere undersøgelse vil der formentlig ydermere kunne påvises større korrelation mellem bevægelserne ved visse nært beslægtede fakulteter end ved andre. Man kunne f. eks. tænke sig, at en nedgang ved det naturvidenskabelige fakultet i højere grad ville finde udtryk i forøget tilgang til det lægevidenskabelige studium end til andre studieretninger og omvendt, jfr. den ovenfor side 14 påpegede udvikling ved de to fakulteter i tiden 1950-59.

Man må som tidligere nævnt regne med den mulighed, at tilgangen til et enkelt eller flere fakulteter i de kommende år vil antage et sådant omfang, at det for at gennemføre undervisningen kan blive nødvendigt at indføre adgangsbegrænsning i et kortere åremål, indtil aflastende foranstaltninger er tilvejebragt. En sådan adgangsbegrænsning må antages at få samme virkning som truende overproduktion: Strømmen dirigeres over til andre fakulteter i det omfang, der ikke uden for universiteterne forefindes studiealternativer, der er tilstrækkeligt beslægtede med studierne ved det pågældende fakultet.

I nær sammenhæng hermed står virkningerne af adgangsbegrænsningen ved læreanstalterne. Ovenfor er nævnt virkningen heraf for totaltilgangen; men på grund af disse uddannelsers formodede nærmere slægtskab med studierne ved universiteternes naturvidenskabelige og lægevidenskabelige fakulteter må man formentlig vente en langsomt forøget tendens til tilgang til disse fakulteter, efterhånden som adgangsbegrænsningen ved læreanstalterne kommer til at virke mere rigoristisk.

Nye studieordninger vil også kunne bevirke en ændring i fordelingen. En ordning, der op-

levs som en lettelse af kravene, vil kunne tiltrække nogle, som ville afholde sig fra studiet under skærpede omstændigheder på grund af mistillid til egne evner eller måske på grund af ulyst til en alt for lang studietid; omvendt vil en skærpelse af studiekravene kunne bevirke, at et antal afholder sig fra at påbegynde et studium, som de ellers har lyst til, og som de under hidtil gældende forudsætninger mente at magte.

Oprettelsen af nye studieretninger vil også kunne forrykke det oprindelige billede. Der synes således allerede nu at kunne spores en relativt stærk ekspansion i tilgangen til de nye socialvidenskabelige fag, en tendens, der kan ventes yderligere forstærket senere ved den forøgede interesse for disse fagområder, som oprettelsen af samfundsagtlige gymnasieretninger vil kunne bidrage til. Oprettelsen af et samfundstudium til skoleembedseksamen vil også kunne trække et antal, som måske ellers ville gå til de juridiske, økonomiske og socialvidenskabelige fag, over til dette studium.

Fremdeles vil etableringen af nye attraktive studiemuligheder uden for universiteterne kunne afspejle sig i tilgangens fordeling til fakulteterne. De påtænkte ændringer i seminarieuddannelsen kan således tænkes at ville influere på tilgangen til universiteterne, men formentlig mere på tilgangen til visse fakulteter end til andre. Det samme gælder ændringer i studierne ved handelshøjskolerne.

Væsentlige forskydninger i de enkelte akademikergrupperes lønningsniveau synes ligeledes at øve en vis indflydelse, ligesom endelig akademikerorganisationerne har mulighed for igennem kampagner at påvirke de unges studievalg.

c. Den fremtidige fordeling og behovet for nye fakulteter.

I det foregående har man kort skitseret nogle af de faktorer, der må antages at indgå i den komplicerede mekanisme, der regulerer totaltilgangens fordeling på fakulteterne.

Det ligger uden for nærværende indstillingsrammer at forsøge at foretage en mere dybtgående undersøgelse af, hvordan de i det foregående nævnte og en række andre faktorer må antages konkret at ville samvirke i en fremtidig udviklingslinje for hvert fakultet. Det er imidlertid udvalgets opgave på basis af allerede kendte udviklingstendenser, dagens situation og forventninger om ændringer heri som følge af de ovenfor nævnte faktorer at søge at udfinde,

hvilke fakulteter der først vil tiltrænge aflastning.

Når bortses fra de *lægevidenskabelige fakulteter*, for hvilke afgørelse allerede er truffet med lovgivningsmagts beslutning om oprettelse af et fakultet i Odense, synes det mest aktuelle behov for aflastning ved et tredje fakultet nu at forefindes ved de *filosofiske fakulteter*.

De seneste års meget stærke tilgang til disse fakulteter kunne give anledning til forventninger om, at udviklingen inden længe ville stagnere i hvert fald relativt, d.v.s. med hensyn til den andel af totaltilgangen, som disse fakulteter aftager, men måske endog absolut. Hvis arbejdsmarkedet fortsat viser sig i stand til at beskæftige et stigende antal kandidater fra de filosofiske fakulteter, men stigningen begrænses til det i 1963 gældende relative niveau, synes dette ikke at ville få konsekvenser for de øvrige fakulteter. Skulle derimod den fortsatte stigning føre til overproduktion af cand. mag.er, vil der kunne indtræde en ret indgribende ændring af de nu gældende fordelingsnormer med den følge, at andre fakulteter end de filosofiske vil tiltrænge aflastning.

Gymnasieskolen, som tidligere har været betragtet som cand. mag.ernes vigtigste arbejdsplads, regner med inden for et begrænset åremål stort set at have fået afhjulpet den nuværende lærermangel inden for de humanistiske fag. Imidlertid planlægges der stadig nye gymnasieskoler, som vil kræve en forøgelse af lærerstaben. Endvidere har udviklingen medført, at en stadig større andel af cand. mag.erne finder beskæftigelse uden for gymnasieskolen, således at i de senere år kun omkring 45 % af de nye kandidater fra de filosofiske fakulteter har fundet deres virke inden for denne. Dette nye marked for cand. mag.ernes virksomhed synes stadig ekspanderende, hvorfor det på indværende tidspunkt formentlig kun kan konstateres, at der ikke i de allernærmeste år kan forventes så afgørende ændringer i beskæftigelsessituationen, at det vil afspejle sig mærkbart i tilgangen til de filosofiske fakulteter. Selv om den hidtidige stigning ikke fortsætter, må det imidlertid fastslås, at der allerede med den nuværende tilgang til de filosofiske fakulteter er behov for et tredje fakultet.

De *teologiske fakulteter* har ikke i de senere år udvist større svingninger i studentertallet. Tilgangen har absolut set været uforandret og relativt faldende. Heller ikke selv om der i de

kommende år skulle melde sig så mange til det teologiske studium, at den truende præstemangel inden for folkekirken kan overvindes, og det øvrige behov for teologiske kandidater dækkes, vil der derved blive brug for et tredje teologisk fakultet i en overskuelig årrække.

De *naturvidenskabelige fakulteter* har i de seneste år gennemlevet en ekspansionsperiode af betydelig intensitet. Fra i 1950 at aftage omkring 5 % af samtlige nyimmatrulerede ved universiteterne steg andelen til 15 % i årene efter 1960. En væsentlig stigning i tilgangstallene var forudset - og meget påkrævet ud fra almindelige samfundssynspunkter, — men udviklingen er forløbet væsentligt hurtigere, end man regnede med i den hidtidige planlægning. En sådan stigning føles i særlig grad belastende ved disse fakulteter, hvor kapaciteten er afhængig af faktorer som øvelsesudrustningens omfang, antallet af laboratoriepladser, antallet af forskningsgrupper, hvori de studerende kan indgå - størrelser, som det tager sin tid at regulere, og som antages hver for sig at have en vis optimal grænse.

Der har i de senere år været udfoldet meget betydelige bestræbelser for at bringe de to naturvidenskabelige fakulteter i stand til at undervise et større antal studerende end hidtil. I 1956 etableredes således ved Århus universitet en matematisk-fysisk faggruppe, som nu er så vidt udbygget, at de studerende kan føres helt frem til afsluttende eksamen. Der mangler dog fortsat supplering af faggruppen med enkelte specialfag, ligesom de bygningsmæssige rammer ikke er afpasset efter de nuværende tilgangstal. En naturhistorisk-geografisk faggruppe er først blevet etableret ved Århus universitet i 1961, efter at tilstrømningen til den københavnske faggruppe havde antaget sådanne dimensioner, at faggruppen truedes med sammenbrud. Faggruppen i Århus var forudsat opbygget over et begrænset åremål, men opbygningsrytmen er på afgørende punkter blevet hæmmet dels af begrænsningerne i den offentlige byggevirksomhed, dels af arealmæssige vanskeligheder, som dog nu synes at blive løst. Gruppen er således selv på nuværende tidspunkt langt fra fuldstændig udbygget. Foreløbig har man koncentreret sig om en fuldstændig udbygning af de geologisk-geografiske fag, men der savnes stadig selvstændige lokaler for bl. a. geologien og de biologiske fag, ligesom de biologiske fag endnu kun er sparsomt udrustet med lærere og forskere. Ved Københavns universitet gennemføres væ-

sentlige forbedringer ved opførelsen af H.C. Ørsted Instituttet og Zoologisk Centralinstitut, men en række andre forudsatte nybyggerier, bl. a. et geologisk centralinstitut og et geografisk institut, har endnu ikke kunnet realiseres, i første række på grund af usikkerheden omkring universitetets arealsituation.

De to fakulteter har således store vanskeligheder at kæmpe med. Det må dog fremhæves, at nok er disse skabt af den forøgede tilgang, men den umiddelbare løsning er dog ikke nødvendigvis etableringen af et helt nyt fakultet. Tilstrømningen indtil nu har ganske vist overskredet de mål, man hidtil har lagt til grund ved planlægningen, men dog ikke den totalkapacitet, hvortil de bestående fakulteter med rimelighed kan udbygges. De problemer, man står overfor i dag, synes i første række at skyldes, at etableringen og opbygningen af et naturvidenskabeligt fakultet ved Århus universitet har vist sig at være en betydelig mere kompliceret og tidskrævende opgave end oprindelig forudset, og at de samtidig forudsatte bygningsforanstaltninger ved begge universiteter ikke hidtil har kunnet gennemføres i det planlagte omfang. Ved overvejelserne om den fremtidige udvikling ved de naturvidenskabelige fakulteter er det vigtigt at holde sig de her indhøstede erfaringer i mente.

Forsøger man at danne sig et overblik over den fremtidige tilgang til de naturvidenskabelige studier, kan det med temmelig stor sikkerhed siges, at tilgangen i hvert fald absolut, men formentlig også i nogen grad relativt, vil vokse ud over de nu nåede tilgangstal og fortsætte hermed i resten af indeværende århundrede. Dette hænger dels sammen med den stadigt stigende interesse for naturvidenskaberne, dels med forholdene på arbejdsmarkedet, hvor der ikke foreløbig kan skimtes nogen mætning af behovet for kandidater og magistre i de fleste af de herhen hørende fag.

Allerede den nuværende tilgang går som nævnt ud over de forudsætninger, der hidtil har været lagt til grund for dimensioneringen af de to bestående fakulteter. Det kan endvidere forudses med betydelig sikkerhed, at den fremtidige tilgang formentlig allerede inden udgangen af indeværende årti vil overstige disses yderste udbygningsgrænse, således at der vil opstå behov for et aflastende fakultet.

Det er næppe muligt i dag nærmere at angive, hvornår tidspunktet herfor vil indtræffe. De ovenfor anførte erfaringer fra Århus universitet opfordrer imidlertid til at træffe forberedelser i

tide. En fuldt opbygget matematisk-fysisk faggruppe forudsætter kemiske og fysiske institutter med apparatur, som det tager lang tid at tilvejebringe, ligesom der til en naturhistorisk-geografisk faggruppe desuden må knyttes museer og samlinger, som må bygges op over en årrække. Endvidere er investeringerne heri af sådanne dimensioner, at udgifterne af statsfinansielle grunde nødvendigvis må fordeles over nogle år.

Anses det for utvivlsomt, at der i de kommende år vil vise sig behov for etableringen af også et tredje naturvidenskabeligt fakultet, bør derfor principbeslutning herom træffes allerede nu, således at forberedelserne hertil kan indgå i generalplanlægningen for den videre udbygning af universiteterne og de højer læreanstalter med den hertil knyttede forskning.

Om de *juridiske og økonomiske fakulteter* skal bemærkes følgende:

For *juristernes* vedkommende bedømmes forholdene på arbejdsmarkedet i dag som gunstige, og det menes ikke, at der vil ske afgørende ændring heri i de nærmest følgende år. Som vist i figur 1 (side 15) er tilgangen til det juridiske studium imidlertid steget bemærkelsesværdigt i de sidste 7-8 år, således at en situation med relativ mæthed på arbejdsmarkedet kan forudses muligvis at ville indtræde i slutningen af indeværende årti. Dette vil i forbindelse med ekspansionen i de samfundsvidenskabelige fag kunne medføre en vis stagnation i den fortsatte vækst i tilgangen til det juridiske studium og udskyde spørgsmålet om etableringen af et tredje fakultet noget. Der er dog på den anden side næppe tvivl om, at der ud over den udviklingsperiode, der her primært er genstand for betragtning, vil vise sig behov for etablering også af et tredje juridisk fakultet.

For de *økonomiske og samfundsvidenskabelige fag* stiller sagen sig således, at arbejdsmarkedets behov for cand. oec. og cand. polit. er for øjeblikket ikke er mættet, og at behovet endda kan forudses at stige yderligere i de kommende år. Selv om tilgangen til de økonomiske og samfundsvidenskabelige fag i de senere år har været ret stærk, tenderer den dog ikke mod en overskridelse af de bestående faggruppers optimale udbygningsgrænse. For så vidt angår de nyetablerede fag, sociologi og statskundskab, er der endnu ikke dimitteret nogen kandidat fra disse studieretninger, og de fremtidige udviklingstendenser er det næppe muligt at forudsige noget om på indeværende tidspunkt.

Udvalget må således *konkludere*, at der, foruden ved den allerede vedtagne etablering af et tredje *lægevidenskabeligt fakultet*, er et påtrængende behov for aflastning af de bestående universiteter ved oprettelsen af endnu et *filosofisk fakultet* og et *naturvidenskabeligt fakultet* inden udgangen af 1960-erne, og at de nødvendige skridt hertil må træffes snarest. Der er ikke hermed taget stilling til, hvilke studieretninger de pågældende fakulteter bør omfatte.

For så vidt derimod angår de *teologiske* fakulteter, synes der ikke inden for et overskueligt åremål at være behov for etablering af flere fakulteter, ligesom behovet for oprettelsen af nye *juridiske* og *økonomiske* uddannelser ikke synes aktuelt for tiden.

d. Forberedelser med henblik på fakulteternes etablering.

Universiteterne i København og Århus har i de seneste år haft betydelige vanskeligheder med at få besat det voksende antal lærer- og forskerstillinger på grund af mangel på kvalificerede ansøgere. De samme vanskeligheder må man forudse, at et nyt filosofisk og et nyt naturvidenskabeligt fakultet vil blive stillet overfor. Lærerspørgsmålets løsning danner således en grænse for, fra hvilket tidspunkt de nye fakulteter faktisk kan etableres. Det kan derfor tilrådes, at man snarest søger at nå frem til et samlet overblik over såvel de bestående som de nye fakulteters lærerbehov, således at forholdsregler med henblik på dækning heraf kan træffes i tide. Udvalget må i denne forbindelse lægge afgørende vægt på, at stillingerne ved de nyoprettede fakulteter kun besættes med fuldt kvalificerede ansøgere.

I de senere år er der allerede sket visse ændringer i rekrutteringsforholdene, som skulle kunne danne grundlag for en lettelse i den totale lærersituation i hvert fald ved udgangen af 1960-erne. Dels er der i overensstemmelse med

det af udvalget vedrørende de studerendes og videnskabsmændenes økonomiske vilkår i dets betænkning II, 1. del, om Videnskabens Rekrutteringsproblemer stillede forslag i 1962 oprettet i alt 544 kandidatstipendier og adjunkturer for forskningsinteresserede unge, heraf 294 ved universiteterne *). Dels er der oprettet et betydeligt antal sekundære lærer- og forskerstillinger ved universiteterne, som skulle kunne afgive et egnet rekrutteringsgrundlag for bemanningen af et nyt universitet. Ved allerede nu at indlede en bevidst rekrutteringspolitik ved de filosofiske og naturvidenskabelige fakulteter skulle det formentlig ikke være umuligt at tilvejebringe det fornødne personalemæssige grundlag for etableringen af de nye fakulteter i slutningen af 1960-erne.

Med hensyn specielt til et tredje naturvidenskabeligt fakultet skal det bemærkes, at et sådant formentlig først bør etableres med en matematisk-fysisk faggruppe eller dele af en sådan, idet man for så vidt angår de naturhistorisk-geografiske fag formentlig i en årrække må koncentrere kræfterne om opbygningen af den århusianske faggruppe jævnsides med tilvejebringelsen af tidssvarende faciliteter for den københavnske faggruppe.

Endelig skal det tilføjes, at opbygningen af en biblioteksstamme til brug for de pågældende fakulteter er en meget tidskrævende proces, der ikke alene er afhængig af de til rådighed stående økonomiske midler, men også af mulighederne for lejlighedskøb (auktioner, udbud af professorbiblioteker o. lign.). Udvalget har derfor - som i indledningen nævnt - taget initiativet til en ansøgning om, at der allerede fra det kommende finansårs begyndelse stilles bevilling til rådighed til gradvis opbygning af en sådan biblioteksstamme (bilag 5).

*) Tallene angiver de mål, der vil være nået i 1964.

VII. Enkeltstående fakulteter eller flere fakulteter på samme sted (universiteter).

I det foregående, hvor opmærksomheden har været hæftet ved tendenserne vedrørende studentertilstrømningen, har gentagne gange været benyttet vendingen »et tredje universitet«. Af det udviklede kan imidlertid ikke sluttes andet

og mere end et konstateret behov for oprettelse af yderligere to nye *fakulteter* inden for et overskueligt åremål, men ikke hvor de skal lokaliseres, eller om de bør placeres på samme sted. Der skal derfor i nærværende og det følgende

afsnit nærmere redegøres for de herhen hørende spørgsmål.

Loven om oprettelse af et lægevidenskabeligt fakultet i Odense efterlod bevidst nogle åbne spørgsmål, som man har henskudt til udvalget at søge besvaret. Problemstillingen vil fremgå af et kort rids af Odenselevens tilblivelseshistorie.

Tanken om oprettelsen af et tredje universitet fremsattes første gang i mere officiel form i den i 1961 afgivne betænkning nr. 296 om universiteternes byggeprogram i 1 O-året 1961/62 til 1970/71. Om den form, hvorunder et nyt universitet tænkes opbygget, hedder det i betænkningen bl.a.: »Det er udvalgets opfattelse, at der snarest muligt bør træffes en principiel beslutning i spørgsmålet om indretning af endnu et universitet. . . . Udvalget har måttet forudsætte, at den igangværende stigning i antallet af studerende i det lange løb vil fordele sig på samtlige fakulteter, og at der med tiden vil blive tale om et fuldt udbygget tredje universitet eller dog et universitet med tre eller fire fakulteter ... Udvalget ønsker at understrege, at et nyt universitet bør opbygges med fuldt udbyggede fakulteter. Ved en etapevis opbygning bør første etape bestå i oprettelse af et lægevidenskabeligt fakultet. . . . «

Udvalget forudsætter således oprettet et universitet bestående af i hvert fald 3-4 fakulteter, og at en etapevis opbygning bør tage sit udgangspunkt i etableringen af et lægevidenskabeligt fakultet. Man forestiller sig derimod ikke i betænkningen etableret enkeltstående fakulteter forskellige steder i landet.

Med udgangspunkt i denne betænkning fremsatte undervisningsministeren i folketingsåret 1961/62 forslag om oprettelse af et lægevidenskabeligt fakultet i Odense. Det fremhævedes i såvel bemærkningerne til forslaget som i ministerens forelæggelsestale, at regeringen anså behovet for oprettelsen af et tredje lægevidenskabeligt fakultet for så presserende, at man fandt ikke at burde lade afgørelsen af dette spørgsmål bero på de nærmere undersøgelser og yderligere overvejelser, som måtte anses for nødvendige, inden den endelige stillingtagen til spørgsmålet om oprettelse af et tredje universitet kunne finde sted.

Hertil kom, at der efter regeringens opfattelse forelå så tungt vejende argumenter for en placering af det tredje lægevidenskabelige fakultet i Odense, at yderligere overvejelser af lokaliseringsspørgsmålet, for så vidt angik dette isolerede spørgsmål, måtte anses for uforholdsmæssige.

Det blev af undervisningsministeren såvel i forelæggelsestalen som i forbindelse med lovforslagets behandling i folketinget understreget, at der med lovforslagets vedtagelse ikke ville være taget stilling til, hvor eller under hvilke former andre kommende fakulteter end det lægevidenskabelige bør placeres, men at disse spørgsmål snarest ville blive underkastet nærmere behandling i et af ministeren nedsat udvalg.

Det af folketinget til lovforslagets behandling nedsatte udvalg tilsluttede sig disse synspunkter, jfr. folketingsudvalgets betænkning af 16. maj 1962, således som denne er citeret foran, side 7-8.

Loven er hermed gjort helt fri for forudsætninger med hensyn til formen for den fremtidige universitetsudbygning og holder således også den mulighed åben, at et fakultet kan bestå selvstændigt, og at kommende fakulteter — som det fra flere sider blev foreslået under folketingsdebatten — kan tænkes etableret samtidig forskellige steder i landet.

Udvalget må anse disse problemer som værende af fundamental betydning for planlægningen af den fremtidige universitetsudbygning og har i overensstemmelse hermed fundet det nødvendigt nærmere at overveje de synspunkter, som har været fremført henholdsvis for og imod nødvendigheden af at holde fakulteter samlet i egentlige universiteter.

Både i og uden for Europa er det reglen, at fakulteter samles til universiteter. Ofte er universiteterne sammensat af andre faglige enheder, end tilfældet er ved de bestående danske universiteter. Der savnes således ofte et eller flere af de til de danske universiteter traditionelt hørende fem fakulteter, ligesom fakultetskredsen kan være udvidet med fag, som her i landet henhører under andre læreanstalter (landbrugsvidenskab, odontologi, veterinær medicin, farmaci og teknologi). Hvor man alligevel undtagelsesvis støder på isolerede fakulteter, ses disse ofte at være oprettet af private interessegrupper, som tilfældet f. eks. er det for de af katolske organisationer oprettede filosofiske fakulteter i Tyskland og Frankrig.

Efter udvalgets opfattelse taler afgørende undervisningsmæssige, forskningsmæssige og økonomiske hensyn for etableringen af mere omfattende universiteter fremfor isolerede fakulteter.

Et universitetsstudium tilsigter ikke blot at bibringe den studerende en nøje afgrænset fag-

lig viden og kunnen med henblik på opnåelse af embedseksamen. Det må i lige så høj grad karakteriseres som en modningsproces, der tager sigte på hele den studerendes personlighed, — en målsætning, som imidlertid forudsætter, at den studerende kommer i berøring med tanke-sæt, viden og indstillinger hidrørende fra fag-discipliner og livsområder, der ligger ud over de snævre grænser, som et isoleret fakultet afstikker.

Hertil kommer, at der i sporene på den stadig øgede differentiering af universitetsfagene skimtes en tendens til gradvis nedbrydning af de eksisterende fakultetsgrænser. Flere studieretninger forudsætter således allerede studier fordelt ved to eller flere fakulteter eller faggrupper, og forskellige specialuddannelser kan på tilsvarende måde i fremtiden tænkes opbygget ved kombinationer af fag fra flere fakulteter. Hvis denne udvikling fortsætter, vil et isoleret fakultet fremstå som en torso med meget begrænsede valgmuligheder at tilbyde de studerende.

Også forskningsmæssige hensyn taler for samlingen af flere fakulteter på samme sted. Frugtbart forskning har et alsidigt og rigt forskningsmiljø til forudsætning — et miljø, hvor den enkelte forsker har lejlighed til uhindret at drøfte faglige problemer med kolleger uden for den snævrere fagkreds, og hvor hvert fag stedse bliver set i den større faglige sammenhæng, hvori det hører hjemme. Kun en samling af flere fakulteter eller tilsvarende højere uddannelsesenheder på samme sted formår at fremme denne i mange måder ønskværdige udvikling.

Efter udvalgets opfattelse må etableringen af isolerede fakulteter ud fra en afvisning af de nævnte pædagogiske og forskningsmæssige hensyn befrygtes at ville føre til, at disse institutioner vil virke mindre tiltrækkende på kvalificerede lærere og forskere, at studierne begrænses til snævre fagstudier, og at fakulteterne i det hele vil få et omdømme, der vil betyde et brud med den hidtil fulgte linie her i landet, hvorefter en universitetsseksamen — i lighed med, hvad der gælder studentereksamen og inden for de fleste andre indbyrdes parallelle uddannelsesinstitutioner — har samme vægt, uanset ved hvilket universitet den er bestået.

Endelig skal det påpeges, at etableringen og driften af isolerede fakulteter må forudses at blive mere kostbar end fakulteter, der indgår som led i et mere omfattende fællesskab.

En række faciliteter som administration, spisetuer, festsal, auditorier og filosofikumundervisning m. v. vil formentlig blive mere rationelt udnyttet ved en samling af flere fakulteter, end om de skulle betjene et enkeltstående fakultet. Endvidere vil der mellem beslægtede fakulteter kunne etableres et vist bygnings- og måske også personalemæssigt fællesskab, som tjener til forbedret udnyttelse af ressourcerne.

Særlig skal i denne forbindelse påpeges de biblioteksmæssige fordele ved samdriften af flere fakulteter. Det er en absolut forudsætning for et universitet, at der til dets rådighed står et omfattende bibliotek, og at grundstammen hertil allerede er etableret på det tidspunkt, hvor de respektive fakulteter påbegynder undervisningen.

Det vil være naturligt at søge den mest rationelle udnyttelse af en så kostbar facilitet som et videnskabeligt bibliotek; og fra et biblioteksmæssigt synspunkt taler også alle hensyn for, at et sådant indrettes med henblik på betjening af mere end et enkelt fakultet og eventuelt flere læreanstalter. En stor del af de nødvendige biblioteksanskaffelser går på tværs af de af fakultets- og institutionsinddelingen optrukne faggrænser, hvorfor en spredning af bibliotekerne til enkelte fakulteter vil medføre en betydelig merudgift til erhvervelse af ofte meget kostbare duplikater af tidsskriftsserier, bibliografier m. v. Samtidig betyder fællesdriften en bedre personale- og bygningsmæssig udnyttelse.

Også økonomiske hensyn synes således at tale for, at flere fakulteter samles til universiteter.

I det hele må udvalget derfor finde, at der bag modstanden mod oprettelse af enkeltstående fakultetsenklaaver ligger mere end traditionsbestemte opfattelser, og at tværtimod afgørende funktionelle hensyn taler for samlingen af fakulteter til universiteter. Oprettelse af isolerede fakulteter, bør det efter udvalgets opfattelse derfor alene være som 1. etape i en påtænkt videre udbygning med yderligere fakulteter, og alene hvor en sådan videre udbygning foreligger klart præciseret på forhånd.

Udvalget må endvidere lægge vægt på, at de nye fakulteter fuldt udbygges, d.v.s. at de ikke blot skal kunne føre de studerende frem til en enkelt del af eksamen. Heri ligger ikke, at enhver uddannelse inden for et givet fakultet skal kunne gennemføres ved alle tilsvarende fakulteter, idet der forudsættes gennemført en hensigtsmæssig arbejdsfordeling mellem universi-

teterne med hensyn til specialer, videregående fagstudier m. v.

Afsluttende ønsker man at understrege, at udvalget principielt kan tilslutte sig tanken om, at fremtidige universiteter opbygges ved kombinationer af et varierende antal traditionelle

universitetsfakulteter og andre højere uddannelsesretninger, som nu har hjemme ved institutioner uden for universiteterne. Udvalgets indvendinger er hovedsagelig rettet imod tanken om fakulteter, der oprettes helt isoleret fra anden uddannelse på universitetsniveau.

VIII. Udvalgets indstilling.

Med de i de foregående afsnit fremførte bemærkninger har udvalget foreløbig konstateret, 1) *at* den nuværende studentertilgangs totale omfang indicerer behov for et aflastende tredje universitet inden udgangen af 1960-erne, 2) *at* aflastningen - udover den allerede planlagte aflastning af de lægevidenskabelige fakulteter ved oprettelse af et lægevidenskabeligt fakultet i Odense - foreløbig bør tage sigte på fagområder inden for de filosofiske og matematisk-naturvidenskabelige fakulteter, og 3) *at* nye fakulteter med henblik herpå ikke bør etableres som enkeltstående institutioner uden tilknytning til andre former for højere undervisning og forskning.

Af de bl. a. i betænkningens afsnit IV nævnte årsager har udvalget i sit hidtidige arbejde måttet begrænse sig til de umiddelbart forudsigelige behov for nye fakulteter. Man har her ved haft for øje hurtigst muligt at nå frem til forslag til sådanne forholdsregler, som det vil være nødvendigt at træffe allerede på nuværende tidspunkt for at imødekomme den voksende tilgang til universitetsstudierne i indeværende årti.

De perspektiver, som udviklingen ud over det her omhandlede tidsrum rejser, har udvalget set sig nødsaget til at lade ligge i første omgang. Man forudser, at en yderligere udbygning med nye fakulteter og uddannelseslinier vil vise sig påkrævet i de kommende årtier. Beslutning herom bør imidlertid efter udvalgets opfattelse grundes på et dybere gående statistisk og prognostisk materiale end det, man i dag råder over, og det vil formentlig tage nogen tid, inden et sådant kan tilvejebringes.

Det er udvalgets hensigt at fortsætte sit arbejde med henblik på løsningen af bl. a. disse spørgsmål.

Til de spørgsmål, som udvalget ikke har set sig i stand til at tilvejebringe afklaring af, hører de hensyn, der bør indgå i overvejelserne om lokaliseringen af fremtidige universiteter,

herunder afvejningen af disse hensyns indbyrdes vægt. Udvalget har her i hovedsagen begrænset sine overvejelser til det konkrete lokaliseringsspørgsmål i forbindelse med det af nærværende indstilling omfattede tredje universitet.

Allerede af de i det foregående afsnit dragne konklusioner synes det at følge, at de to nye fakulteter, der foreslås oprettet, et filosofisk og et matematisk-naturvidenskabeligt, bør etableres i tilslutning til det kommende lægevidenskabelige fakultet i Odense. Samlet til et universitet skulle disse tre fakulteter tillige med den kommende veterinær- og landbohøjskole have gode udsigter til at tilfredsstille de i det nævnte afsnit anførte forudsætninger for tilvejebringelsen af et fælles uddannelses- og forskningsmiljø. Endvidere ville formentlig betydelige økonomiske fordele kunne opnås ved et sådant fælleskab.

Ingen alvorlige indvendinger synes at kunne rejses mod Odenses muligheder for at danne rammen om et universitet. Byen opfylder efter udvalgets opfattelse de fleste af de fordringer, der kan stilles til en universitetsby. Først og fremmest er det en forholdsvis stor by med et befolkningsunderlag på Fyn, der antages i 1970 at andrage 400.000-500.000 indbyggere, et befolkningstal, der skulle afgive tilfredsstillende grundlag ikke alene for rekruttering af studerende, men også for den for et universitet helt nødvendige stab af akademiske deltidslærere og ikke-akademisk assistentpersonale (laboranter, betjente, kontorister m. v.).

Af betydning for rekrutteringen af faste lærere er det, at byens størrelse sikrer tilstedeværelsen af en vis boligreserve og af en række kulturelle institutioner. Byen har endvidere reserveret tilstrækkelige arealer til brug for opførelsen af såvel et universitetscenter som studenterboliger. Dens trafikale beliggenhed gør endelig en livlig kommunikation med begge de bestående universiteter og dissers institutter mulig-

Over for disse forhold, som taler for Odense som hjemsted for begge de omhandlede, nye fakulteter, har udvalget overvejet dels vægten af de synspunkter — herunder også nationale — som blev fremført af repræsentanterne for forskellige landsdele og byer på udvalgets 5. møde, dels de særlige hensyn, som følger af, at det af de bestående to universiteter i første række er Københavns universitet, som tiltrænger aflastning.

For så vidt angår de af de lokale repræsentanter fremførte synspunkter, vil disse blive inddraget i udvalgets fortsatte overvejelser vedrørende den fremtidige universitetsudbygning.

Med henblik på udvalgets stillingtagen til det konkrete spørgsmål om lokaliseringen af de to førstkommande, nye fakulteter, har de dog ikke været i stand til at forrykke udvalgets synspunkter med hensyn til at foretrække Odense. Som det vil være fremgået af det foregående, taler såvel undervisningsmæssige og forskningsmæssige som økonomiske hensyn så klart for en supplering af det lægevidenskabelige fakultet i Odense med yderligere fakulteter, at andre hensyn ikke synes at give tilstrækkeligt grundlag for etableringen andetsteds af de her foreslåede nye fakulteter.

Hvad angår hensynet til aflastning af Københavns universitet, skal blot anføres følgende: Da ifølge de for udvalget foreliggende oplysninger flertallet af de studerende ved Københavns universitet rekrutteres fra Storkøbenhavn og Sjælland, kunne meget tale for etableringen af aflastende fakulteter et sted i Københavns nærhed. Herved ville også kunne opnås en vis fælles udnyttelse af biblioteker, museer og andre videnskabelige institutioner i København.

Når udvalget alligevel indstiller, at de to her omhandlede nye fakulteter etableres i Odense, beror det - foruden på de i det foregående af-

snit anførte principielle grunde - først og fremmest på, at man kan tilslutte sig, at kulturelle institutioner i højere grad end hidtil spredes ud over landet, hvortil imidlertid kommer, at et universitet i Odense også vil komme til at aflaste Københavns universitet i et vist omfang.

Udvalget må derfor være af den opfattelse, at der ikke på udviklingens nuværende stadium kan tillægges de anførte momenter en sådan vægt, at de kan opveje de hensyn, som i øvrigt taler for placeringen af de nærmest kommende fakulteter i Odense.

Udvalget ønsker dog i denne forbindelse stærkt at understrege, at man må påregne, at de to bestående universiteter i en årrække vil komme til at betjene et antal studerende, som væsentlig overstiger deres forudsatte optimale kapacitet, hvorfor en gennemførelse af de foreliggende udbygningsplaner for de to universiteter er en uomgængelig forudsætning for, at disse vil kunne varetage deres undervisnings- og forskningsmæssige opgaver. For Københavns universitets vedkommende gør der sig yderligere det forhold gældende, at en række af de bestående lokaler, der er til rådighed for de filosofiske og rets- og statsvidenskabelige fakulteter er stærkt forældede og ikke svarer til nutidens undervisningsformer, ligesom der for de teoretiske, lægevidenskabelige discipliner ikke er foretaget bygningsmæssige forbedringer i de sidste 20 år.

I overensstemmelse med det foran anførte indstiller udvalget herved, at der snarest søges udvirket principbeslutning om etablering af et filosofisk og et naturvidenskabeligt fakultet i tilslutning til det kommende lægevidenskabelige fakultet i Odense, idet man herved forudsætter, at udvalget fortsætter sit arbejde med henblik på spørgsmålet om eventuel etablering og lokaliseringen af yderligere fakulteter eller universiteter i tiden efter 1970.

IX. Mindretalsudtalelse.

Et medlem af udvalget, *professor, dr. phil. Johs. Humlum*, har til betænkningen afgivet en sålydende mindretalsudtalelse:

»Undertegnede, der er enig med universitetsplanlægningsudvalgets flertal for så vidt angår de fleste præmisser i indstillingen om oprettelse af et universitet i Odense, har dog vanskeligt ved at tiltræde dennes endelige konklusion, idet jeg mener, at Odense universitet foreløbig kan

opbygges af et lægevidenskabeligt fakultet og et landbrugsvidenskabeligt fakultet.

Danmarks tredje naturvidenskabelige fakultet og tredje humanistiske fakultet samt et eventuelt kommende samfundsvidenskabeligt fakultet (muligvis som en overvejende forskningsinstitution) og i øvrigt sådanne andre led i den højere uddannelse, som det i kommende år måtte blive aktuelt at opbygge uden for Køben-

havn, vil det, bl. a. ud fra regionsudviklings-synspunkter, formentlig være mere hensigts-mæssigt at grundlægge i tre ny jyske universi-tetsbyer (en nordjysk, en vestjysk og en syd/søn-derjysk), der ligesom Odense hver kunne få et befolkningsunderlag af størrelsesordenen 0,4-0,5 mill. mennesker. Det må dog være en for-udsætning, at enkeltfakulteter som grundlag for nye universiteter kun i en kortere årrække kom-mer til at stå alene.

En lang række andre samfundsudviklende faktorer får dog afgørende betydning for hele

problemet vedrørende de fremtidige universite-ter lokaliserings, idet en geografisk spredning af nye universiteter forudsætter, at man fra poli-tisk side vil gå aktivt ind for en decentralise-ring af også andre sider af erhvervs- og kultur-livet. Konklusionen må derfor blive, at nye universiteter kun kan placeres i sammenhæng med beslutninger vedrørende lokaliseringen af andre centrale sektorer i landsplanlægningen. Det må erkendes, at disse politiske forudsæt-ninger for en udvikling af regioner i Vest-Dan-mark endnu ikke er til stede.«

X. Resumé.

1. I betænkning nr. 296 af oktober 1961 for-udså udvalget vedrørende universiteternes byg-geprogram, at der i løbet af 1960-erne ville finde en fordobling sted af studentertallet ved de to universiteter. Da dette tal oversteg, hvad man anså for de to universiteters samlede op-timale kapacitet, indstillede udvalget, at der jævnsides med iværksættelsen af et omfattende byggeprogram ved de bestående universiteter snarest blev truffet de nødvendige forholdsreg-ler med henblik på etableringen af et af lastende, tredje universitet.

2. Ved lov nr. 200 af 16. juni 1962 bemyndi-gedes undervisningsministeren til at godkende oprettelsen af et lægevidenskabeligt fakultet i Odense. Spørgsmålet om universitetsudbygnin-gen i Danmark i øvrigt stillede derimod i bero på videre overvejelser i et særligt af undervis-ningsministeren med henblik herpå nedsat ud-valg - nærværende »universitetsplanlægnings-udvalg«.

Dels af hensyn til den fortsatte planlægning vedrørende Odense-fakultetet, dels af hensyn til de sidste års stærkt stigende tilgang til uni-versiteterne har udvalget ikke fundet det for-svarligt at opsætte løsningen af de mest presse-rende aflastningsspørgsmål, til en afklaring af de generelle retningslinier for den fortsatte uni-versitetsudbygning er tilvejebragt. Man har der-fer fundet det nødvendigt at give nærværende særindstilling, der behandler udbygningen inden udgangen af 1960-erne, specielt med henblik på behovet for etablering af nye fakulteter i denne periode.

3. De prognoser vedrørende den fremtidige tilgang af studerende til universiteterne, som

man hidtil har støttet planlægningsarbejdet på, har vist sig ikke at holde trit med den faktiske udvikling. I tiden fra 1959 til midten af 1960-erne forventedes den årlige tilgang til universite-terne forøget fra ca. 2.000 til ca. 4.000 nye stu-denter, hvilket skulle resultere i en tilsvarende forøgelse af det totale antal studerende ved uni-versiteterne fra omkring 9.000 i 1959 til ca. 18-20.000 inden 1970. Den faktiske tilgang nåede imidlertid allerede i 1963 op på 4.500 og det totale antal indskrevne universitetsstuden-de ca. 17.300.

På grund af ufuldkommenheder i det stati-stiske grundmateriale er det næppe heller mu-ligt i dag at nå frem til mere sikre vurderinger vedrørende studentertilgangens størrelse på læn-gere sigt, og tilsvarende gælder for det totale antal aktivt studerende. Udvalget har med hen-blik herpå foranlediget spørgsmålet om en for-bedret universitetsstatistik taget op til overvejel-se, og et nyt registreringssystem kan forventes indført ved universiteterne fra efterårssemestret 1964 at regne. Samtidig anbefaler udvalget un-dervisningsministeriet at foranledige iværksat et arbejde med udvikling af prognoser vedrø-rende de fremtidige behov på akademikernes ar-bejdsmarked. Resultatet af disse foranstaltninger vil skabe et væsentligt bedre grundlag for det fortsatte arbejde med de generelle planlægnings-spørgsmål for de kommende årtier.

4. Trods manglen på sikkert overblik over studentertilgangen i de kommende år afgiver dog situationen ved universiteterne i dag, sam-menholdt med kendskabet til de seneste års ud-viklingslinier, tilstrækkeligt grundlag for en vur-dering af *tendenserne* i de nærmest følgende år, således at dispositioner vedrørende denne udbyg-

ningsfase kan træffes på et efter udvalgets opfattelse fuldt forsvarligt grundlag.

Københavns universitet har allerede i 1963, hvor ca. 13.000 studerende er indskrevet, overskredet ikke alene sin nuværende undervisningskapacitet, men også den grænse, hvortil det findes optimalt at burde udbygges. Århus universitet, hvor i 1963 ca. 4.200 studerende er indskrevet, bør næppe udbygges til at omfatte mere end 5.000-7.000 indskrevne studerende.

Udvalget har i denne anledning overvejet forskellige sider af spørgsmålet om den frie adgang til universiteterne. Man er enig om, at princippet om den frie adgang bør opretholdes i den forstand, at der bør skaffes uddannelsespladser til alle, som ønsker og er egnede for en universitetsuddannelse. I det tilfælde, hvor søgningen til et enkelt universitet eller fakultet overstiger dettes optimale kapacitet, kan det imidlertid blive nødvendigt at indføre »lokal adgangsbe-grænsning«. Men dette forudsætter, at der stiles uddannelseskapacitet til rådighed andetsteds.

På dette grundlag foreligger der efter udvalgets opfattelse allerede i dag et klart behov for oprettelse af yderligere aflastende fakulteter. Der bør derfor nu træffes principbeslutning om etablering af sådanne, så snart forholdene tillader det.

5. Efter en gennemgang af den forventede udvikling ved de enkelte fakulteters konstaterer udvalget, at det - ud over de bestående lægevidenskabelige fakulteter - i første række vil være de filosofiske og naturvidenskabelige fakulteter, som har behov for aflastning. Det konstateres samtidig, at praktiske vanskeligheder formentlig vil hindre den faktiske etablering og bemandingen af nye fakulteter eller dele heraf førend i slutningen af indeværende årti.

6. Udvalget har overvejet spørgsmålet om etablering af enkeltstående fakulteter og er kommet til den konklusion, at tungtvejende undervisningsmæssige, forskningsmæssige og økonomiske hensyn taler stærkt for, at nye fakulteter bør etableres som et led i opbygningen af flere fakulteter på samme sted for at tilvejebringe et bredt akademisk miljø. Et universitet behøver dog ikke at omfatte samtlige 5 traditionelle fakulteter, og det kan meget vel omfatte højere uddannelser, som nu er henlagt til særlige læreanstalter. Udvalget må dog lægge vægt på, at nye fakulteter fuldt udbygges, d.v.s. at de ikke blot skal kunne påtage sig at føre de studerende frem til en enkelt del af eksamen.

Heri ligger ikke, at enhver uddannelse inden for et givet fakultet skal kunne gennemføres ved alle tilsvarende fakulteter, ligesom man forudsætter gennemført en hensigtsmæssig arbejdsfordeling med hensyn til specialer, videregående fagstudier m. v. Udvalget advarer, alt taget i betragtning, stærkt imod etableringen af enkeltstående fakulteter, med mindre det sker som led i etableringen af et universitet i den angivne betydning.

7. Repræsentanter for forskellige byer og landsdele har haft lejlighed til over for udvalget at redegøre for deers synspunkter med hensyn til placeringen af kommende fakulteter. Udvalget har endvidere været opmærksomt på, at behovet for en aflastning af Københavns universitet er i særlig grad påkrævet.

Man er imidlertid af den opfattelse, at intet af de i denne forbindelse fremførte synspunkter er så tungtvejende, at det kan opveje de hensyn, som efter udvalgets overvejelser taler for at supplere det lægevidenskabelige fakultet i Odense med et filosofisk og et naturvidenskabeligt fakultet, alt i nært samarbejde med den planlagte veterinær- og landbohøjskole i Odense.

8. Udvalget har hermed kun taget stilling til de mest presserende behov, men forudsæ, at etablering af yderligere universiteter eller fakulteter kan vise sig påkrævet i de kommende årtier. Overvejelserne af disse spørgsmål, herunder problemerne omkring lokal adgangsbe-grænsning, lokaliseringen af senere fakulteter m. v. vil blive fortsat, og udvalget advarer imod, at der på det foreliggende grundlag træffes vidtrækkende beslutninger ud over, hvad der er omhandlet i udvalgets indstilling.

9. Et mindretal i udvalget, professor, dr. phil. *Jobs. Humlum*, mener, at Danmarks tredje naturvidenskabelige fakultet, det tredje humanistiske fakultet samt et eventuelt kommende samfundsvidenskabeligt fakultet, bl. a. ud fra regionsudviklingssynspunkter, formentlig mest hensigtsmæssigt bør grundlægges i tre ny jyske universitetsbyer.

Beslutning herom forudsætter dog samtidig - ifølge professor Humlum - politisk beslutning vedrørende andre centrale sektorer i landsplanlægningen, især om en aktiv decentralisering af erhvervs-, trafik- og kulturlivet, - forudsætninger, som ikke kan anses for opfyldt på indeværende tidspunkt.

Antal 18-årige¹⁾ 1950 - 70.

	Mænd	Kvinder	I alt
1950	29.100	28.100	57.200
1955	30.900	30.100	61.000
1956	30.800	30.200	61.000
1957	32.000	30.800	62.800
1958	32.100	30.200	62.300
1959	33.100	31.900	65.000
1960	33.400	31.700	65.100
1961	37.800	36.300	74.100
1962	39.700	38.100	77.800
1963	43.200	40.800	84.000
1964	45.400	42.900	88.300
1965	45.600	43.000	88.600
1966	43.400	41.300	84.700
1967	41.000	38.800	79.800
1968	37.800	35.900	73.700
1969	37.800	36.300	74.100
1970	36.800	34.300	71.100

¹⁾ Pr. 1. januar.

Kilde: Prognose udarbejdet af Det statistiske Departement i 1959.

Studentereksamen 1950-63.

	Ved gymnasieskolen			Ved eksamenskommissionen			Tilsammen			
Eksamensår	Mat.-nat. linje	Sproglige linjer	I alt	Mat.-nat. linje	Sproglige linjer	I alt	Mat.-nat. linje	Sproglige linjer	I alt	Antallet af eksaminer i $\frac{0}{100}$ af antallet af 18-årige pr. 1. januar
1950..	1.267	992	2.259	174	194	368	1.441	1.186	2.627	4,6
1955..	1.375	1.347	2.722	180	230	410	1.555	1.577	3.132	5,1
1960..	2.282	1.502	3.784	346	303	649	2.628	1.805	4.433	6,7
1961..	2.934	1.820	4.754	338	362	700	3.272	2.182	5.454	7,3
1962..	3.320	2.256	5.576	352	436	788	3.672	2.692	6.364	8,0
1963*)	3.700	2.500	6.200	350	450	800	4.050	2.950	7.000	8,2

*) Beregnede tal.

Kilde: »Højere uddannelse i Danmark 1962/63«.

Tilgangen af nye studerende til universiteterne 1950-63.

	Universiteterne i alt	Kbhvn. univ. i alt	Århus univ. i alt	Teolog. udd.	Jur. udd.	Økon. og samf. vidsk. udd.	Lægevidsk. udd.	Filosofiske udd.	Mat.-nat. udd.	Ikke valgt studiefag
1950/51	1574	1235	339	65	199	99	430	313	80	388
1951/52	1534	1194	340	86	183	80	411	276	79	419
1952/53	1426	1070	356	68	183	76	364	287	87	361
1953/54	1377	1070	307	82	156	73	351	287	72	356
1954/55	1434	1115	319	45	205	63	377	296	77	371
1955/56	1511	1185	326	66	215	43	394	303	99	391
1956/57	1687	1324	363	56	235	70	417	297	189	423
1957/58	1712	1330	382	68	231	71	419	336	202	385
1958/59	1995	1531	464	58	299	78	477	398	244	441
1959/60	2081	1606	475	66	323	103	439	459	254	437
1960/61	2536	1952	584	55	332	112	508	630	382	517
1961/62	3250	2400	850	75	440	185	640	910	485	515
1962/63	3997	2921	1076	88	505	225	863	1313	622	381
1963/64*) . . .	4557	3426	1131	86	602	359	871	1517	626	496

*) For universiteterne er tallene inklusive et tillægstal, svarende til antallet af efterimmatriculerede i 1962/63.

Kilde: »Højere uddannelse i Danmark 1962/63«. 1962/63-tallene revideret.

1963/64-tallene efter opgivelse fra universiteterne.

Antal indskrevne studerende ved universiteterne 1950/51-1963/64.

	1950/51	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64*)
<i>Teol. fak.</i>	493	447	428	436	424	436	434	450	476	525
København	374	302	293	293	290	296	290	310	326	351
Århus	119	145	135	143	134	140	144	140	150	174
<i>Jurister</i>	2.030	1.271	1.297	1.303	1.373	1.602	1.667	1.925	2.207	2.638
København	1.678	1.019	1.044	1.055	1.093	1.311	1.323	1.500	1.686	2.038
Århus	352	252	253	248	280	291	344	425	521	600
<i>Økon. og samf. vid. udd. ...</i>	652	531	499	489	484	508	525	650	746	1.134
København	458	376	351	352	347	359	371	440	467	768
Århus	194	155	148	137	137	149	154	210	279	366
<i>Med. fak.</i>	2.533	2.674	2.752	2.789	2.921	3.027	3.141	3.375	3.770	4.393
København	1.937	1.801	1.840	1.879	1.974	2.059	2.149	2.300	2.643	3.127
Århus	596	873	912	910	947	968	992	1.075	1.127	1.266
<i>Filos. fak.</i>	1.943	2.094	2.070	2.148	2.208	2.443	2.783	3.475	4.725	5.577
København	1.645	1.759	1.742	1.807	1.819	1.992	2.300	2.825	3.580	4.545
Århus	298	335	328	341	389	451	483	650	1.145	1.032
<i>Mat.-nat. fak.</i>	521	497	636	765	903	1.009	1.276	1.600	2.042	2.454
København	521	489	591	679	763	828	1.020	1.250	1.567	1.882
Århus	0	8	45	86	140	181	256	350	475	572
<i>Ikke valgt studiefag</i>	498	475	505	466	512	514	639	625	478	552
København	451	405	443	400	436	453	534	475	339	408
Århus	47	70	62	66	76	61	105	150	139	144
Københavns universitet ialt	7.064	6.151	6.304	6.465	6.722	7.298	7.987	9.100	10.608	13.119
Århus universitet ialt.....	1.606	1.838	1.883	1.931	2.103	2.241	2.478	3.000	3.836	4.154
Universiteterne ialt	8.670	7.989	8.187	8.396	8.825	9.539	10.465	12.100	14.444	17.273

*) Tallet er incl. et til antallet af efterimmatrikulerede i 1962/63 svarende tillægstal.

RIGSBIBLIOTEKAREMBEDET

Det kgl. Bibliotek

Christians Brygge 8, K.

28. august 1963.

Under henvisning til de i Universitetsplanlægningsudvalget af 1962 førte forhandlinger vedrørende oprettelsen af et tredje dansk bibliotek skal jeg herved tillade mig at indstille, at der på finansloven for finansåret 1964/65, eventuelt på Rigsbibliotekarembedets budget, optages en foreløbig bevilling på 250.000 kr. til indkøb af bøger og tidsskrifter til det vedtagne lægevidenskabelige fakultet i Odense og til det planlagte nye universitet, og jeg skal som nærmere motivering anføre følgende:

Medens man ved oprettelsen af »Universitetsundervisningen i Århus« det senere Århus universitet var i den særdeles heldige situation biblioteksmæssigt at kunne bygge på det et kvart århundrede før oprettede Statsbibliotek, der i en årrække havde anlagt sin hele politik med henblik på det forventede universitet, står man i dag ved oprettelsen af nye universiteter o. 1. i den vanskelige situation, at der ingen af de steder, hvor et nyt universitet vil kunne oprettes, findes biblioteker, der på nogen måde kan danne basis for universitetets virksomhed.

Under hensyn til den fra alle sider anerkendte grundsætning, at biblioteket er et af de væsentligste tyngdepunkter i enhver universitetsorganisation, må det understreges, hvor nødvendigt det er, at der allerede på indeværende tidspunkt træffes skridt til at påbegynde anskaffelsen af det nødvendige materiale af bøger og tidsskrifter, idet tilføjes, at man i første række må koncentrere sig om at opbygge en grundstamme af den mest benyttede »aktuelle« litteratur.

Det vil i vore dage næppe, selv om de nødvendige pengemidler var til stede, være muligt inden for en overskuelig årrække at opbygge et bibliotek, der med hensyn til ældre bestand kan måle sig med de gamle forskningsbiblioteker i København og næppe nok med Statsbiblioteket, og det må derfor fra første færd gøres klart, at det kommende universitet med hensyn til ældre og mindre benyttet litteratur i meget vidt omfang må bero sig på de allerede eksisterende biblioteker.

I den forbindelse må der advares imod, at man som et led i bestræbelserne for at opbygge et nyt forskningsbibliotek for hurtigt at nå op på et betragteligt bindtal kritikløst samler store mængder af forældet litteratur, ligesom det må anses for utilrådeligt, såfremt man for offentlige eller private midler søger at lægge grunden til et nyt universitetsbibliotek ved at erhverve bibliofile sjældenheder, førsteudgaver o. 1.

Et tredje universitetsbibliotek må, som allerede berørt, organiseres som et udpræget brugsbibliotek med et meget stort bibliografisk apparat, og det vil ved udformningen af organisationsplaner være rimeligt at anerkende dette og således ikke, i hvert fald ikke foreløbig, forsøge at skabe en »kopi« af det traditionelle universitetsbibliotek, således som det kendes herhjemme, medens man derimod må sigte på en højt udviklet litteraturtjeneste (bibliografisk service, fremskaffelse af bøger fra andre biblioteker, fotoservice o.m.a.).

Det vil imidlertid på nuværende tidspunkt være for tidligt at fremkomme med nærmere forslag til organisation, kun bør det fremhæves, at det vil være nødvendigt, at der allerede 1 å 2 år før den pågældende universitetsundervisnings igangsættelse ansættes en biblioteksleder og et foreløbigt personale, stilles nødvendige indkøbsbevillinger til rådighed, samt at der allerede på dette tidspunkt af kompetente organer og efter et grundigt studium af forholdene ved nye universiteter i udlandet udarbejdes en fast organisations- og administrationsplan, således at det nye bibliotek ikke i for høj grad opbygges efter den pågældende biblioteksleders personlige synspunkter eller de pågældende universitetslæreres særønsker.

Der forestår i det hele et stort forberedende arbejde, hvis tilrettelæggelse inden længe bør drøftes nærmere, og det vil ikke være muligt på nuværende tidspunkt at anslå, hvor store bevillinger, der vil kræves for at tilvejebringe et brugbart bibliotek ved den nye læreanstalt, men det kan eksempelvis nævnes, at biblioteket ved

Atomenergikommissionen på Risø, der er landets nyeste, største forskningsbibliotek, til trods for dets begrænsede fagområde og dets bekvemme adgang til de københavnske bibliotekers samlinger, siden oprettelsen i 1956 har måttet anvende over 2 millioner kroner til indkøb og indbinding. Som et andet eksempel kan anføres, at man i det i 1961 udarbejdede projekt til et universitet i Bremen med samme fakulteter som f. eks. Københavns universitet har anslået, at man til fremskaffelsen af den nødvendige grundstamme af bøger og tidsskrifter på ca. 400.000 bd. må foretage en engangsinvestering på ca. 12 mill. DM.

Nærværende indstilling er imidlertid ikke baseret på noget skøn over det kommende universitetsbiblioteks indkøbsbudget, eller startudgifter; det har kun været hensigten at skaffe en dispositionssum, der vil kunne anvendes, såfremt der skulle tilbyde sig gunstige lejligheder til f. eks. samlede indkøb af videnskabsmænds

bogsamlingen, af sjældne tidsskriftsrækker e. 1., der måtte fremkomme i antikvarboghandelen, fotografiske optryk af bøger og tidsskrifter, som kun udsendes i begrænset oplag til abonnenter o.s.v.

Det for beløbet indkøbte vil ikke på dette indledende stadium blive katalogiseret o. 1., men vil foreløbig blive opmagasineret på et egnet sted.

Det bemærkes til slut, at der med ovenstående forslag kun er tænkt på anskaffelser til et kommende universitet eller dele deraf, medens der ikke er taget hensyn til de forberedelser, der bør træffes på etablering af en biblioteksorganisation ved den planlagte landbohøjskole ved Odense, men det må i øvrigt fremhæves, at det må anses for mest hensigtsmæssigt, om de to biblioteksorganisationer blev planlagt i fællesskab og så vidt muligt koordineret.

Palle Birkelund.

Ministeriet for kulturelle anliggender.

Summary in English.

CHAPTER I

In Report No. 296 of October 1961, the Committee for the University Building Programme foresaw that in the course of the 1960's the number of students at the two Universities would be doubled. Since this figure exceeded what was considered to be the optimum capacity of the two Universities, the Committee recommended that simultaneously with the starting of an extensive building programme at the existing Universities, the necessary steps should be taken as soon as possible for the establishment of a third university to relieve the pressure on them.

CHAPTER II

Law No. 200 of 16 June 1962 authorized the Minister of Education to approve the establishment of a Medical Faculty at Odense. The question of establishing further universities in Denmark however, was left in abeyance until it had been considered by a special committee - the present University Planning Committee — appointed by the Minister of Education for that purpose.

Partly because of the current planning of the Odense faculty, and partly because of the greatly increasing number of those entering the Universities, the Committee has found it indefensible to postpone further the solution of the most insistent problems of relief until the general lines of university development have been agreed on. It was therefore considered necessary to make the present special recommendation, which deals with extensions contemplated up to the end of the 1960's, with particular reference to the establishment of new faculties in this period.

CHAPTER III

The prognoses of the future influx of students to the Universities on which planning has hitherto been based have not kept pace with the actual developments. In the period from

1959 to the middle of the 1960's, the annual number of university entrants was expected to increase from about 2,000 to about 4,000, which should result in a corresponding increase in the total number of students from about 9,000 in 1959 to 18-20,000 before 1970. The actual number, however, was about 4,500 as early as 1963, and the total number of matriculated university students about 17,300.

Because of imperfections in the basic statistical material it is hardly possible, even today, to achieve reliable estimates of the future numbers of university entrants over a longer period, and the same is true of the total number of active students. The Committee has therefore had the question of improving University statistics taken up for review, and a new registration system may be expected to be introduced in the autumn term of 1964. At the same time, the Committee has recommended that the Ministry of Education should set on foot the production of prognoses of the needs of the labour market for graduates. The results of these measures will give a much better basis for the continuing work on general planning for the coming decades.

CHAPTER IV

In spite of the lack of accurate knowledge of the University entrants situation in the coming years, the situation at the Universities today compared with our knowledge of the developments of the last few years does give an adequate basis for an estimate of the *trends* in the next few years, so that measures dealing with this phase of extension can be decided on a basis that, in the opinion of the Committee, is fully adequate.

Even by 1963, the University of Copenhagen, with 13,000 matriculated students, has already exceeded not merely its present teaching capacity, but also the optimum to which it is considered it should be expanded. The University of Århus, with about 4,200 students in 1963,

should hardly be expanded to take more than 5,000-7,000 students.

In this connexion, the Committee has considered various aspects of the question of open access to the Universities. It is agreed that the principle of open access ought to be maintained, in the sense that a place should be assured to everyone who is desirous of and capable of receiving a university education. In the case where the applications for a single university or faculty exceed its optimum capacity, it may, however, be necessary to introduce »local limitation of admission«. But this assumes that places are made available elsewhere.

The Committee is of the opinion that on this basis there is clearly, even today, a need for the establishment of more faculties to relieve the situation. The decision in principle to establish such faculties as soon as conditions permit should be taken now.

CHAPTER V

After discussing expected developments with the individual faculties, the Committee finds that, besides the existing medical faculties, it will be primarily the Arts and the Science faculties that need relief. At the same time, the Committee notes that practical difficulties will prevent the actual establishment and manning of new faculties or parts of these until the close of the present decade.

CHAPTER VI

The Committee has considered the question of the establishment of detached faculties, and has come to the conclusion that weighty pedagogical, research and financial considerations tell strongly in favour of establishing each new faculty as one of a group of several new faculties in the same place, so as to produce a widely academic milieu. It is not necessary, however, that a university should include the five traditional faculties, and it may very well include types of higher education at present given in separate institutions. The Committee considers it important, however, that new faculties should be complete, i. e. they should not be such as could only take their students to a single stage of their course.

This is not to imply that every course in a particular faculty should be available at all corresponding faculties, and it is assumed that

there will be an appropriate distribution with regard to specialization, advanced work, etc. All things considered, the Committee would strongly deprecate the establishment of detached faculties unless this is done as part of the establishment of a university in the sense indicated above.

CHAPTER VII

Representatives of various towns and districts have had the opportunity of laying their views on the placing of future faculties before the Committee. The Committee has noted, moreover, that the University of Copenhagen specially needs relief.

The Committee considers, however, that nothing in the views expressed to them on this matter is so weighty as to outweigh the considerations that, in the opinion of the Committee, tell in favour of supplementing the medical faculty at Odense with faculties of Arts and Science, all in close connexion with the projected College of Agriculture and Veterinary Science there.

CHAPTER VIII

In this the Committee has considered only the most urgent needs, but foresees that the establishment of further universities or faculties will turn out to be necessary in the coming decades. Consideration of these problems, including those connected with local limitation of admission, the placing of later faculties, etc., will be continued, and the Committee would strongly deprecate the making of far-reaching decisions on the data at present available, beyond what is dealt with in the Committee's recommendations.

CHAPTER IX

A minority in the Committee, Professor Dr. phil. Johs. Humlum, considers that Denmark's third Science faculty, the third Arts faculty, and a possible faculty of Sociology would — partly from the point of view of regional development — be most appropriately placed in three new university towns in Jutland.

A decision on this, however, according to Prof. Humlum, assumes political decisions on other central sectors of national planning, particularly on an active de-centralization of trade and industry, communications and cultural activity - assumptions that cannot be taken as valid at present.

